Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 149 (10746) | 1978 чылдың июнь 27, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ МИНСКИЖЕ ЧОРУПКАНЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев июнь 24-те Минскиже чорупкан. Маадыр-хоорайга Ленин орденни болгаш «Алдын Сылдыс» медальды тыпсырынга тураскааткан байырлалдарга ол киржир.

Эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидаттар П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның секретарлары В. И. Долгих, Я. П. Рябов, К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүннери Г. С. Павлов, Г. Э. Цуканов, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат С. К. Цвигун, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү А. И. Блатов, орук-харылзаа министри И. Г. Павловский, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының референтизи Е. М. Самотейкин олар вокзалга кээп үдээн.

Аян-чорук үезинде Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец олар үдеп чоруур.

(СЭТА).

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Маадыр-хоорай Минскиже келгени.
ЧУРУКТА: вокзалга уткуп алышкын үези.
СЭТА. (Чурукту фототелеграф-биле хүлээп алган).

БЕЛОРУССИЯНЫҢ НАЙЫСЫЛАЛЫНГА ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН УТКУП АЛЫЫШКЫН

МИНСК. Маадыр-хоорайга Ленин орденни болгаш «Алдын Сылдыс» медальды тыпсырынга тураскааган байырлалдарга киржири-биле чеде берген. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневти Минскиниң чурттакчылары чүректиң ханызындан, чылыг байдалга уткуп алган.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец олар чеде берген.

Эртенгиниң 10 шак. Поезд перронга чедип келген. Леонид Ильич Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Белоруссияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары П. М. Машеров, Белорус ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. Е. Поляков, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Т. Я. Киселев, Белоруссияның Компартиязының ТК-ның бюро кежигүннери болгаш бюро кежигүнүнге кандидаттар, партияның Минск хоорkомунуң бирги секретары Г. Г. Бартошевич, партия хоорkомунуң бюро кежигүннери, бюро кежигүнүнге кандидаттар, республиканың партия обкомнарының бирги секретарлары, облкүүскомнар даргалары, Минскиниң хүндүлүг хамаатылары өөрүшкүлүг-биле уткуп алган.

Эш Л. И. Брежневке хоорайның символ дүлгүүрүн тывыскан.

Пионерлер Леонид Ильичке чечектер тудускан.

Минскиниң чүс-чүс муң чурттакчылары байырлал шинчи киир каастаан кудумчуларже болгаш шөлдерже үнүп, эш Л. И. Брежневти уткаан. Хоорайның бажыңнарынга болгаш чурттакчы чоннуң холдарынга: «СЭКП-ге алдар!», «Маадырлыг совет улус делгерезин!», «Моорлап кириңер, эргим Леонид Ильич!» деп транспарантылар болгаш лозуңнар турган.

Машиналар Тиилелге шөлүнге чедип келген. Ооң төвүнде — Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Төрээн чурт дээш тулчуушкуннарга эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруун көргүскен Совет Армияның дайынчыларынга болгаш партизаннарга алдар бодурган тураскаал. Маадырларга тураскааган мөңге от хып турган. Минск гарнизонунуң дайынчыларының хүндүлел таңныылын шөлге чыскааган.

Л. И. Брежнев тураскаалга чечек салган. Ооң кызыл пөзүнде: «Бистиң Төрээн чуртувустуң алдары, хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселге өлген дайынчыларга, партизаннарга болгаш чажыт ажылдакчыларга Л. И. Брежневтен» деп сөстерни бижээн.

Эштер Л. И. Брежнев болгаш Д. Ф. Устинов социалистиг Төрээн чуртун камгалап тура, амы-тынын берген маадырларга минута иштинде ыыт чок туруп, ёзулал кылган.

Чечек салырының ёзулалынга П. М. Машеров, республиканың өске-даа удуртукчулары, Минскиниң хостаары дээш тулчуушкуннарның хоочуннары киришкен.

Оон соонда Л. И. Брежнев хоорайга аян-чорук кылып, чуртталга тудуузунуң чаа районнарынга чораан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневти Минскиниң ажылчы чоннарының чүректиң ханызындан уткуп алышкыны партияның болгаш улустуң буступбас чаңгыс эвиниң, СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң иштики база даштыкы политиказын чаңгыс үн-биле чүүлдүгзүнүп турарының чайгаарааңчак херечизи болган.

(СЭТА).

ШЫЛГАРАҢГАЙ АЧЫ-ХАВЫЯА

Маадыр-хоорайга Ленин орденни болгаш „Алдын Сылдыс“ медальды тыпсырынга тураскааткан байырлыг хурал

Төрээн чурттуң мурнунга шылгараңгай ачы-хавыязы, гитлерлиг эжелекчилерге удур демиселге хоорайның ажылчы чоннарының көргүскен эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруу, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Белоруссияга бүгү улустуң партизан шимчээшкининиң калбартырынга улуг ролю дээш Белорус ССР-ниң немец-фашистиг эжелекчилерден хостаанының 30 чыл оюнга алдар кылдыр Белоруссияның найысылалы Минскиге Маадыр-хоорай деп атты тывыскан.

Июнь 25-те Белорус ССР-ниң опера болгаш балет театрының улуг бажыңынга хоорайга Ленин орденни болгаш «Алдын Сылдыс» медальды тыпсырынга тураскааткан партияның Минск хоорkомунуң болгаш улус депутаттарының хоорай Совединиң партия, хөй-ниити организацияларының, күш-ажылчы коллективтерниң болгаш Минск гарнизонунуң шериг кезектериниң төлээлекчилери-биле каттышкан байырлыг хуралы болуп эрткен.

Белоруссияның Компартиязының ТК-ның кежигүннери болгаш кежигүнүнге кандидаттар, ССРЭ-ниң болгаш БССР-ниң Дээди Советтериниң депутаттары, бүдүрүлгениң мурнакчылары, көскү эртемденнер, культураның ажылдакчылары, ленинчи партияның хоочуннары, көскү шериг начальниктери, партияның чажыт обкомнарының болгаш Минск хоорkомунуң секретарлары чорааннар, партизан бригадаларының командирлери болгаш комиссарлары, совет Белоруссияның найысылалын гитлерлиг эжелекчилерден хостаар дээш тулчуушкуннарның хоочуннары залга чыглып келген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневти чыылганнар изиг адыш часкаашкыны-биле СЭКП-ге, ооң ленинчи Төп Комитединге, улуг совет улуска алдаржыткан кыйгы-биле уткаан.

Байырлыг хуралдың президиумунга—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Белоруссияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары П. М. Машеров, Белорус ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. Е. Поляков, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Т. Я. Киселев, Белоруссияның Компартиязының ТК-ның бюро кежигүннери болгаш бюро кежигүнүнге кандидаттар, партияның Минск хоорkомунуң бюро кежигүннери, суралгыг бүдүрүлгечилер, эртемниг болгаш культураның ажылдакчылары олурупкан. Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде республиканың удуртукчулары Белоруссияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары, партизан шимчээшкининиң төп штавының даргазы чораан П. К. Пономаренко-биле база ында.

Байырлыг хуралды Белоруссияның КП-ның Минск хоорkомунуң бирги секретары Г. Г. Бартошевич ажыткан.

Даргалакчы хуралдың киржикчилериниң мурнундан Леонид Ильич Брежневке, байырлалга келген хөй санныг аалчыларга чүректиң ханызындан изиг байыр чедирген.

Совет Эвилелиниң Күрүне гимнизи болгаш Белорус ССР-ниң Күрүне гимнизи чаңгыланган.

Эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП Төп Комитединиң Политбюрозунуң составын байырлыг хуралдың хүндүлүг президиумунга улуг кедурлүүшкүн-биле соңгаан.

Чыылганнарның адыш часкаашкыннары дииңиреп турда маадыр-хоорай — Минскиниң тугун, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчилир Кызыл тугун, Белоруссияның Компартиязының ТК-ның, БССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Белпрофчөвүлелдиң тураскаалдыг тугун залга киирип эккелген.

Эш Леонид Ильич Брежневке сөс берген. Шупту туруп келген. Дииңнилиг, үр үеде үзүктелиишкин чок адыш часкаашкыны уламчылаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг эштер!
Эргим минскижилер!

Маадыр-хоорай атты тывыскан Совет Белоруссияның найысылалы Минскиге Төрээн чурттуң дээди шаңналы — Ленин орденни болгаш «Алдын Сылдыс» медальды тыпсыр харысалгалыг болгаш хүндүлүг хүлээлге меңээ онаашкан.

Бо байырлалчыг хүнде, бо байырлал хүнүнде улуг шаңнал-биле холбаштыр силер бүгүдеге база республиканың бүгү ажылчы чоннарынга чүректиң ханызындан байыр чедирерин чөпшээреп көрүңер.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединден, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинден эң-не изиг байыр чедиришкиниң хүлээп ап көрүңер.

Маадырлыг, туруштуг, күш-ажылчы болгаш биче сеткилдиг, интернационалчы хүлээлгезин эки билир бистиң чуртувустуң бүгү чоннары болгаш биче улустары-биле кады чаңгыс хүрээлелде бүзүрелдиг чоруп орар алдарлыг белорус улуска бүгү совет кижилер бөгүн бодунуң изиг байырын чедирип турар.

Хоорайга шаңнал —ол улуска шаңнал. Хоорайны улус тургузар. Улус ону камгалап, улус ону үреп-бустуушкундан катап тургускан. Улус ону чаагайжыдып болгаш чаартып турар.

Силерниң хоорайыңар шаандан бээр революсчу чаңчылдарлыг. РСДРП-ниң бирги съездизи маңаа болган. Революсчу Петроградче чоруткан Минскиниң кызыл гвардейжи дружиназы Кышкы ордуну штурмаарынга киришкен. Дайынның кадыг-дошкун хүннеринде болгаш тайбың тургузуушкунунуң чылдарында Минскиниң коммунистери партияның политиктиг шугумун амыдыралга боттандырарынга массаның ёзулуг удуртукчулары болгаш организакчылары болганнар.

Бодунуң маадырлыг чоруун, шиилелгеже чүткүлдүүн гитлержилерниң шериг машиназынга удур тургускан муң-муң минскижилер силерге бөгүн өөрүп четтиргенин илередип, улуг-биле хүндүлеп тур бис. Минскиниң дайзын эжелеп алза-даа, ону кажан-даа чаптырып шыдаваан.

Партияның чажыт хоорkомунуң удуртулгазы-биле, хоорайга чажыт бөлүктер болгаш организацияла четкизи ажылдап турган. Массалыг өлүрүп шаажылаашкыннары, дайзыннарның арааатанзыг чоруу маадырларның тура-соруун сып шыдаваан. Минск эжелекчилерге коргунчуг хоорай апарган. Дайзын чаңгыс-даа хүн айыыл чок хүнзевээн. Минскиниң чажыт ажылдакчылары үш чыл демиселдиң түннелинде бир муң беш чүс дайынчы операцияларны кылган.

Минск чааскаан турбаан. Белоруссияның бүгү девискээрин шыва алган партизан шимчээшкини-биле Минск харылзаалыг турган. 213 партизан бригадазы, 258 аңгы-аңгы партизан отрядтары дайынның тылынга маадырлыы-биле дайылдашкан. Ол ёзулуг-ла улусчу, ыдыктыг дайын болган.

Белоруссияның хоорай, суур бүрүзүнде дайынның хоочуннары, партизаннар, чажыт ажылдакчылар бар. Оларның дыка хөйү бо залда олуруп турар. Аар-берге шылгалдаларның чылдарында Төрээн чуртун камгалап алганнарга кызыгаар чок өөрүп четтиргенин илередир сөстер тывары берге-дир. Эргим өңнүктер, Силерге четтирдивис, Силерге кадыкшылды күзедивис.

Белоруссия бодунуң ийи миллион ажыт оолдарын болгаш кыстарын оскунган. Төрээн чуртун камгалаар дээш маадырлыы-биле өлгеннерге баштарывысты мөгейтип тур бис.

(Төнчүзү 3-кү арында).

Белоруссияның Компартиязының ТК-зынга беседа

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Белоруссияның Компартиязының, Белорус ССР-ниң удуртукчулары-биле, республиканың областарының удуртукчу ажылдакчылары-биле ужуражыышкыны Белоруссияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединге июнь 25-те болган. Л. И. Брежнев-биле кады Минскиде чеде берген, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец олар ужуражыышкынга киришкен.

Леонид Ильич Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Белоруссияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары П. М. Машеров, БССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. Е. Поляков, БССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Т. Я. Киселев, Белоруссияның Компартиязының бюро кежигүннери болгаш бюро кежигүнүнге кандидаттар, БССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, Белоруссияның областарының партия обкомнарының бирги секретарлары, облкүүскомнар даргалары уткуп алган.

Маадыр-хоорай Минскиге Леонид Ильичиниң келгени-биле холбаштыр сеткил ханыышкынын эш П. М. Машеров илергейлээн. Совет Белоруссияның болгаш ооң найысылалының хөгжүлдезиниң дугайын, онгу беш чылдың планнарын долдур болгаш ажыр күүседир дээш республиканың коммунистериниң болгаш бүгү ажылчы чоннарының демиселиниң дугайын ол чугаалаан.

Белоруссияның партия организациязы болгаш бүгү ажылчы чоннары амгы үеде Белоруссияның Компартиязының болгаш Белорус ССР-ниң 60 чылынга ужуражырынга белеткенип турар деп, эш Л. И. Брежнев бодунуң чугаазынга демдеглээн. Бо дээрге, чүгле белорус улустуң эвес, харын Совет Эвилелиниң бүгү улустарының улуг байырлалы. Республиканың хоорайларының болгаш суурларының ажыл-ишчилери алдарлыг юбилейни күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүнүн байдалынга уткуп турар.

Белоруссияның партия организациязының ажыл-чорудулгазын, партияның политиказын амыдыралга боттандырар дээш Белоруссияның коммунистериниң туруштуг болгаш шиитпирлиг чоруун, ажылчы чоннарга коммунистиг мировоззрениени хевирлеп тургузар талазы-биле, кижилерниң күш-ажылчы, сагыш-сеткил, интернационалчы болгаш патриоттуг кижизидилгезиниң талазы-биле улуг ажылын СЭКП ТК бедик-биле үнелеп турар деп, Л. И. Брежнев демдеглээн.

Организакчы болгаш политиктиг ажылды эки тургускан чорук республиканың ажыл-агый тургузуушкунунуң түңнелдеринге кескү салдарны чедирип турар. Бүдүрүлге өзүлдезиниң бедик темпизин көргүзүп турар үлетпүр планының даалгаларны долдур база ажыр күүседип турар.

Белоруссияның суурларын чаартыр болгаш чаагайжыдып тудар талазы-биле ажылдарны үнелеп база деткип турар.

Ынчалза-даа чедип алдынган чүүлдер четпестерни бистен чажырбас ужурлуг. Бир эвес четпестерни болгаш кошкак чүүлдерни чугаалавас болзувусса, ону принципиалдыы-биле үнелевес болзувусса, бистер коммунистер боол шыдавас бис деп, Л. И. Брежнев демдеглээн. Белоруссияның үлетпүр бүдүрүлгелериниң эвээш эвес кезии үлетпүр продукциязын сайгарар болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрер талазы-биле планны үргүлчү күүсетпейн келгени-биле эптежип болбас. Бо чылын республика минералдыг чемишчидилгелер, чоннуң херегцел бараанарын бүдүрер чамдык күчүлерни тудар талазы-биле чыдып каап турар. Школалар, уруглар албан черлери тударында хожудаашкыннар бар. Бо фактыларны ылапты-биле сайгарып көргеш, тудугга шыңгыы чурумну тургузар херек.

Фонд эгидиишкиниң, капиталга чурумунуң, продукция шынарының өскээр чугаалаарга, улус ажыл-агыйының ажыктыын бедидеринге холбашкан айтырыгларже кичээнгейни кошкадып болбас. Мында байдал экижип турар, темпини улам бедидер херек.

Эш Л. И. Брежнев кодээ ажыл-агый хөгжүлдезиниң айтырыынга доктаагаш, бо талазы-биле бүгү чуртта ышкаш, Белоруссияда дыка хөй чүүлдерниң кылдынганын, моон соңгаар оон-даа хөй чүүлдерни кылырын чугаалаан. Чижээ, Белоруссияда тараа культураларының дүжүдүн дыка бедидип турза-даа, картофель дүжүдүн өстүрери дыка кошкак. Бо талазы-биле бурунгаарлаашкын чок.

Малдың, ылаңгыя сүткүр малдың, продуктулуун бедидеринге хамаарыштыр алырга, Белоруссия чаржып турар кожазы Литвадан дыка чыдып каап турар. Сөөлгү чылдарда Белоруссияның колхозтарынга болгаш совхозтарынга бир инекке онаажтыр сүт саап алыры херек кырында өспээн.

Белоруссияның коммунистери маңаа чугаалаан сагындырыгларны шын билип алыр болгаш бар четпестерни чайладырынга эргежок чугула бүгү чүүлдерни кылыр дээрзинге бүзүрелин эш Л. И. Брежнев чугаазының төнчүзүнде илергейлээн. Бодуңарның юбилейиңерже чоруп ора, силер, эштер белорустар, ол байырлалды төлептиг уткуур дээш, бодунуң улузунга болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга илеткээр белектиг болур дээш бүгү энергияны болгаш күжениишкиннерни мобилизастап шыдаар силер деп, Л. И. Брежнев чугаалаан.

Чыылганнар эш Л. И. Брежневтиң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш изиг-биле чүүлдүгзүнген.

(СЭТА).

УЛУГ МУЗЫКА КЕЖЭЭЗИ

Совет Тываның культура амыдыралында онзагай болуушкун бо хүннерде болуп эртип турар. Бала бир чогаадыкчы эвилел—Тываның Композиторлар эвилели тургустунган. Өөрүшкүге улаштыр өөрүшкү. Совет музыканың улуг байырлалы бо хүннерде республикада эртип турар. Бистиң республиканың төөгүзүнде бир-ле дугаар болуп турар совет музыканың байырлалынга суралгыг композиторлар, ыраажылар киржип чоруп турар.

Республиканың хөгжүм-шии театры. Июньнуң 24. Совет музыка байырлалының байырлыг ажыдыышкыны. Ёзулуг профессионал уран чүүлдү бистер көрүп, ооң херечизи болдувус. Кайгамчык салым-чаяанныг, талантылыг композиторларывыс Ян Френкель, Людмила Лядова дээш өскелерни-даа бис чүгле радиодан дыңнап, телевизордан көрүп, оларның чогаалдарының бижидилгелерин дыңнап турган болзувусса, ол кежээ оларның кижи бүрүзүнүң чогаадыкчы оруун билип ап, уран-чечен күүселделерин мага хандыр таалап дыңнадывыс.

Ол кежээге концертти улуг музыканың кежээзи деп адавас арга чок. Суралгыг композиторларывыстың кижи бүрүзүнүң отчёдун дыңнап, музыка уран чүүлүнүң янзы-бүрү жанрларын оон көрдүвүс.

Концерттиң бирги кезээнде Тыва телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединиң симфония оркестри чыылганнарга аян тудкан. Композитор Андрей Петровтуң «Отту оорлааны» деп кинодан симфония увертюразын. Алексей Чыргал-оолдуң «Мээн Тывам» деп симфония поэмазын, Ростислав Кенденбильдиң, Дамба Хүреш-оолдуң, Владимир Токаның чогаалдарын көрүкчүлер чылыы-биле хүлээп алган.

Оон дараазында аалчыларның оюн-көргүзүглери көрүкчүлерни чайгаар-ла хаара тудуп, сонуургады берген. Кижи бүрүзү программалыг, тускай күүседикчилерлиг. Концерт барык беш шак дургузунда уламчылап келзе-даа, көрүкчүлер чалгаараваан, харын улам сеткил ханып, таалап алган. Леонид Израйлевичиниң ады Тывада билдингир. Ол биске хөй удаа кээп турган. Тыва музыканы хөгжүдүп сайзырадырынга ооң киирген улуг-хуузу эвээш эвес. Ооң программазында чуваш, кыргыс, тыва дээш янзы-бүрү ырлар бар. Күүселдеде—Ростовтуң болгаш Москваның артистери. Наталья Юрченко, Петр Капрулин оларның ырлаарын көрүкчүлер онза сонуургаан.

(Төнчүзү 4-кү арында).

Композитор Б. Ямпиловтуң Тывага Композиторлар эвилелиниң тургустунганы-биле холбаштыр композитор А. Чыргал-оолга байыр чедирип турары.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

ДАЯНЫР КҮЖҮВҮС

Идеология фронтузунуң дайынчылары

Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң дээштиин бедидерин партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринде онзалап айыткан. Ол сорулганы күүседиринге партия организацияларының пропагандистери болгаш агитаторлары база политинформаторлар улуг рольду ойнап турар. Ажылчы чоннарның политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезин бистиң хөй санныг пропагандистеривис удуртуп-башкарып, кижилерниң билиг-медерелин бедидер, партия болгаш чазактың ап чорудуп турар хемчеглерин чоңга тайылбырлап чедирер, планныг онаалдаларны база бедиткен хүлээлгелерин күүсединринче оларны мобилизастаар талазы-биле улуг ажылдарны боттандырып турар.

СЭКП Таңды райкому пропагандист кадрларны белеткээр, өөредир, оларның арга-мергежилин бедидер дээш элээн ажылдарны кылып турар. Экономиктиг болгаш политиктиг өөредилге чылы эгелээриниң мурнунда-ла тырыдыышкынның бүгү системаларын баш удур четчелээш, тус-тус бөлгүмнерге, школаларга, семинарларга ажылдаар пропагандистерни тодараткан. Оларның өөредилгезин тускай тургускан план ёзугаар доктаамал чорудуп турар.

Бо өөредилге чылы районнуң бүгү бүдүрүлге болгаш ажыл-агый коллективтеринге, албан организация черлеринге организастыг эрткен. Партия өөредилгезинге ниитизи-биле он муң ажыг кижи хаара туттунган турган, оларның 300 хирези коммунистер. Районга 40 политшкола, 19 эге школа болгаш 12 теоретиктиг семинар ажылдап турган. Оон аңгыда мурнакчы дуржулганың бир школазы бодунуң ажылын уламчылаан.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң системазынга эрткен өөредилге чылы онзагай байдалдыг болган. ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Конституцияларының телевилелдерин бүгү улустуң чугаалажып көрүп турганы болгаш оларны хүлээп алганы, ССРЭ-ниң болгаш Россия Федерациязының Дээди Советтериниң сессияларының материалдары болгаш эш Л. И. Брежневтиң чугаалары өөредилге программазынга эвээш эвес черни ээлээн. Дыңнакчылар ол бүгүнү долузу-биле сайгарып өөренген.

Таңды районнуң ажыл-агыйларында база бүдүрүлге коллективтеринде экономиктиг билиглерниң 60 школазы ажылдап турар, оларда 1650 ажыг кижи хаара туттунган. Чамдык суурларның херээженнер чөвүлелдери боттарының идепкейи-биле өг-бүле ээзи херээженнерге болгаш пенсияда турар кырганнарга ССРЭ Конституциязын өөренир бөлгүмнерни организастап турган. Ынчангаш районнуң ажылчы чоннарының бүгү кезектери ССРЭ Конституциязын таныжып өөренген.

СЭКП райкому өөредилгениң кайы-даа хевиринде ажылдап турар пропагандист кадрларны тускай литература болгаш көргүзүг материалдары-биле хандырар, оларга лекцияларны организастаар дээш болдунар хемчеглерни ап келген. Пропагандистерниң семинарларын бөлүктер аайы-биле эрттирерин практикалап эгелээн бис. Ындыг семинарларга арга-дуржулга солчулгазы ажыктыг болгаш дээштиг болурун дуржулга көргүскен. Эрткен өөредилге чылының эгезинде «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң пропагандистери боттарының баштайгы кичээлдеринге ук совхозтуң директору, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады О. П. Чуеваны чалап алгаш, Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскааткан байырлыг хуралдың кандыг янзылыг эрткенин чугаалап бээрин организастаан. Депутат бодунуң ол чугааларынга байырлыг хуралдың Москвага болгаш Кызылга кандыг янзылыг эрткенин сонуургатпышаан, бистиң чуртувустуң, республикавыстың экономиказында болгаш культура тургузуушкунунда чедип алдынган улуг чедиишкиннерниң дугайын база моон соңгаарты сорулгаларының дугайын делгереңгей-биле таныштырып турган.

О. П. Чуева пропагандистерниң семинарларынга база үргүлчү киржип келген. Өөредилге чылының дургузунда пропагандистерниң район семинарларын 2 удаа, а бөлүктер аайы-биле семинарларны 8 кезек черге эрттирген бис.

Хөй чылдарның дургузунда пропагандистеп ажылдап келген дуржулгалыг эштер бисте эвээш эвес. Межегей ортумак школазында теоретиктиг семинарның удуртукчузу О. К. Гаврилов, «Революцияның чалбыыжы» совхозта коммунистиг күш-ажыл школазының пропагандизи Н. А. Филонова, район эмнелгезинде эртемниг коммунизм школазының пропагандизи А. К. Котов болгаш оон-даа өскелер өөредилге программазының теоретиктиг айтырыгларын амыдырал-биле чаны холбап, дыңнакчыларның бот идепкейиниң бедииринге салдарны чедирип турар. Чижээлээрге, пропагандист А. К. Котов ССРЭ Конституциязын дыңнакчыларынга тайылбырлап берип турган үезинде, оларның боттарының агитаторлап турар черлеринге өөренип эрткен темазының талазы-биле ыяап-ла бир-ийи удаа беседаны кылган турарын чедип алган.

Келир өөредилге чылының четчелээшкинин чорутпушаан, партия райкому пропагандист кадрларны шилип алыр, оларның өөредилгезин организастаар ажылды баш удур планнап эгелээн.

К. ЕНЗУК,
СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

УЛАМ ДҮЖҮТКҮР АПААР

Бистиң чуртувуста тарып өстүрүп турар он хире тараа культураларының бирээзинге рис кирер. Бир эвес ону бүдүрериниң хемчээлин ап көөр болза, колдуунда сөөлгү черни ээлеп турган. Сөөлгү каш чылдарда ол бедик чадаже көдүрүлген болгаш ам ону бүдүрериниң темпизи бирги черни ээлеп турар. 1977 чылда чуртка ристиң ниити чылдазы 2 миллион 200 муң тонна четкен. Бо беш чылда ол үнелиг культураны бүдүрерин чылда ортумаа-биле 2 миллион 800 муң тоннадан 3 млн. тоннага чедирер сорулганы чер ажылдакчыларының мурнунга салган. Чурт амгы үеде рис бодунуң херегцээлин хандырып шыдаар аргалыг.

Ол культураны бүдүрериниң өзүлдезиниң ындыг дүрген темпизин чүнүң-биле тайылбырлаттынарыл?

Мында элээн каш чүүлдер бар. ССРЭ-ниң ажыглалдыг кодаа ажыл-агый шөлдериниң хөй-хөй зоналарын ристиң деп адаар, оларда дүжүттүң салым-чолу дыка хөйүнде-ле агаар-бойдустуң байдалындан хамааржыр. Тараалаң элээн каш районнарның кайы-бирээзи кадыг-дошкун каңдаашкынга таварышпайн баар ындыг чыл херек кырында чок боор турар. Ристи ыяап-ла суггаттыг шөлдерге тарыыр болгаш хөй таварылгада оон чаагай дүжүт магадылаттынып турар.

Өске культураларга таарымча чок черлерге, малгаштыг шыналарга болгаш хемнерниң өл-шык оргулааштарынга рис өзүп үнер. Ынчаарга чурттуң мурнуу талазында чүс-чүс муң гектар ындыг черлер бар, оларда ристиң быжыы өзеринге таарымчалыг чылыг база четчир. Хөй капитал салыышкынны негеттинер-даа болза, ындыг шыналарны мелиорастаар апаар, ынчалзажок элээн каш чыл эрткенде аңаа чарыгдаан акша-хөреңги дедир эгиттине бээр.

Бир эвес делегейге хамаарыштыр алыр болза, ССРЭ-ниң рис шөлдери соңгу талада боор турар. Закавказьеге болгаш Ортаа Азияга тарып өстүрериниң аңгыда, ол үнелиг культураның багай эвес дүжүдүн Соңгу Кавказтың дагларының оргулааштарынга, Волганың аскызының чоогунга, Казахстанның мурнуу талазынга болгаш Ыраккы Чөөн чүкке база апарып өстүрүп турар. Бистиң чуртувуска ажаап алыр ристиң үштүң бир хире кезиин Кубаньга болгаш Соңгу Кавказтың дагларының оргулааштарынга тарып, өстүрүп турар.

Краснодардан Азов далайның эриктеринге чедир 160 муң гектар черде рис шөлдери чаптылган.

Ол культураны ажаап өстүрер чаа шөлдерни комплекстиг байдал-биле шиңгээдип ап, аңаа хереглээр буга сумуннарны казып база оруктарны кылып, чурттакчылыг сууларны болгаш бүдүрүлге бажыңнарын кылып турар. Ол бүгү чүүлдер черни хөй чылдарда улуг ажыктыг кылдыр ажыглаар арганы бээр.

Инженер-дерилгелиг суггарылга системазын дерип тургузарынга күрүне аажок хөй түңнүг акша-хөреңгини чарыгдап турар. Чижээ, 1966—1975 чылдарда рис шөлдерин мелиорастаарынга капитал салыышкыны барык-ла ийи чартык миллиард рубль болган.

Рис ажыл-агыйынга хереглээр нарын техниканы, оон иштинде ону ажаар комбайннарны кылыры-биле кодаа ажыл-агый машина тудуушкунунуң элээн каш заводтарынга тускай даалгаларны берген. Оон чаагай дүжүттүг чаа сорттарын тып үндүрер талазы-биле чурттуң чамдык шыырак эртемденнери шудургу ажылды чорудуп турар. Бир гектардан 90-дан болгаш оон-даа хөй центнер дүжүттү бээр он-он муң гектар шөлдер бар.

Бо чылын бистиң чуртка 585 муң гектар шөлге ристи тарааш өстүрүп турар.

Юрий ИВАНОВ.
(ПМА).

ИЙИ АЙНЫҢ ОРНУНГА ИЙИ ШАК

БРЯНСК ОБЛАСТЬ. Унеча хоорайда радиотелевидениениң ретрансляция станциязының мачтазының антеннязын МИ-10К деп вертолёттуң экипажы-биле кады Брянскиниң «Стальконструкция» трестиң монтаж эргелелиниң П. А. Копыловка удурткан монтажниктер бригадазы ийи айның орнунга ийи шак дургузунда тургусканнар. Черге эптеп кылган ийи чартык тонна деңзилиг болгаш он дөрт метр бедик антеннаны «агаар краны» үш минута иштинде 220 метр бедикче көдүрүп үндүрген. Бир эвес авиаторлар дузалаваан болза, ретрансляция станциязының ажылын ийи ай дургузунда соксадыр турган.

Антеннаны тургусканының соонда теледамчыдылганы бүзүреңгир хүлээп алыр зона калбарган, оларның ынанышты болгаш шынары экижээн. Унечаның чоогунда алды районнарның чурттакчылары теледамчыдылганы көөр аргалыг болганнар.

ЧУРУКТА: антеннаны көдүрүп турары.
В. УГЛИКТИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

АЖААЛДА-ХАЙГААРАЛ ЭКИЖЭЭН

Сүт-Хөл кодээ Совединиң күүскому суур чаагайжыдылгазын ажыл-агыйның өске айтырыглары-биле деңге көрүп, ол талазы-биле боттуг хемчеглерни ап турар. Ынчангаш суурнуң чурттакчылары бо сөөлгү чылдарда суур чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киржип турар болгаш кудумчуларга, бажыңнар девискээринге тарымал үнүштерни олуртуп, ажаалда-хайгааралын эки чорудуп келген.

Бо эрткен чазын суурнуң кудумчуларынга, чуртталга бажыңнарының девискээринге аштаалга, ыяш олуртулгазы организастыг эрткен. Ам бо хүннерде албан организация черлери, суурнуң чурттакчылары боттарынга хамааржыр девискээр, участогунда олурткан ыяш, чечектерниң ажаалда-хайгааралын кошкатпас дээш суггарылганы доктаамал чорудуп турар. Сүт-Хөл участок эмнелгезиниң коллективи боттарынга хамааржыр девискээринде, эмчилерниң чуртталга бажыңнарының чанында катай 500 дес тарымал үнүштерни олурткан. Оларның суггарылгазы, ажаалда хайгааралы эки. Сүт-Аксы ортумак школазының өөреникчилер, башкылар коллективи чаагайжыдылга айтырыынче база чугула кичээнгейни угландырган. Олар девискээринде 200 ажыг дес янзы-бүрү үнүш, чечектерни олурткан. Школаның өөреникчилери чайгы дыштанылгазында школаның дуржулга участогунда ажылдап, ында өзүп турар чимистиг үнүштерни, янзы-бүрү ыяштарны ажаап-хайгаарап турар. Киров сес чыл школазының девискээриниң ногааржыттынганы, чаагайжыттынганы багай эвес.

Суур чаагайжыдылгазының айтырыы — суурнуң херээженнер чөвүлелиниң ажыл-чорудулгазында чугула черни ээлеп турар. Ук ажылды агитквартиралар аайы-биле күштелдирген. Чечек, тарымал үнүштер олуртур талазы-биле чарыш агитквартиралар ортузунда калбарган. Агитквартиралар ортузунда калбарган социалистиг чарыштың түңнелин үндүрерде, чаагайжыдылгага киржилгезин база өөренип көөр. Ынчангаш чурттакчылар аңаа идепкейлиг киржип турар.

Чаагайжыдылга — бүгү-ниитиниң херээ. Ынчангаш чуртгап турар черивистиң арыг-шевери, чаагайжыттынган тураары бистен хамааржыр. Бо ажыл бистиң суурда багай эвес тургустунган, чурттакчыларның аңаа киржилгези идепкейжээн. Ооң түңнелинде суур чаагайжыдар ажыл база кош-күзү-биле экижээн. Суурувустуң хүн бүрү ногаарарын, аян кирип турарын көөрге өөрүнчүг-дүр.

О. БОРАШ.

БЕДИК ҮНЕЛЭЭШКИН

ЛИТВА ССР. Полупроводниктерниң шынарларын эжытканы болгаш оларны ажыглааны техникага улуг эргилдени болдурган. Ынчалза-даа эртемденнер ур үениң дургузунда эң бедик частотаның моондаан ажып шыдавайн келгеннер. Ол чорук полупроводниктерни ажыглаарының аргаларын элээн кызыгаарлаан. Шинчилекчилер бөлүү, ооң иштинде Литваның Эртемнер академиязының оралакчы президентизи, полупроводниктер физиказының институдунуң директору Юрас Пожела эң бедик частотаның полупроводниктер генераторун тургусkан.

Эртемденнерниң ол ажылдарын амгы үеде хөй санныг эртем-техниктиг талаларда калбаа-биле ажыглап турар. Оларның үндезининге чуртта хөй муң янзы-бүрү радиотехниктиг херекселдерни тургускан.

ЧУРУКТА: Литва ССР-ниң ЭА-ның академиги, Ленинчи шаңналдың лауреады Ю. Пожела.

Т. ЖЕБРАУСКАСТЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

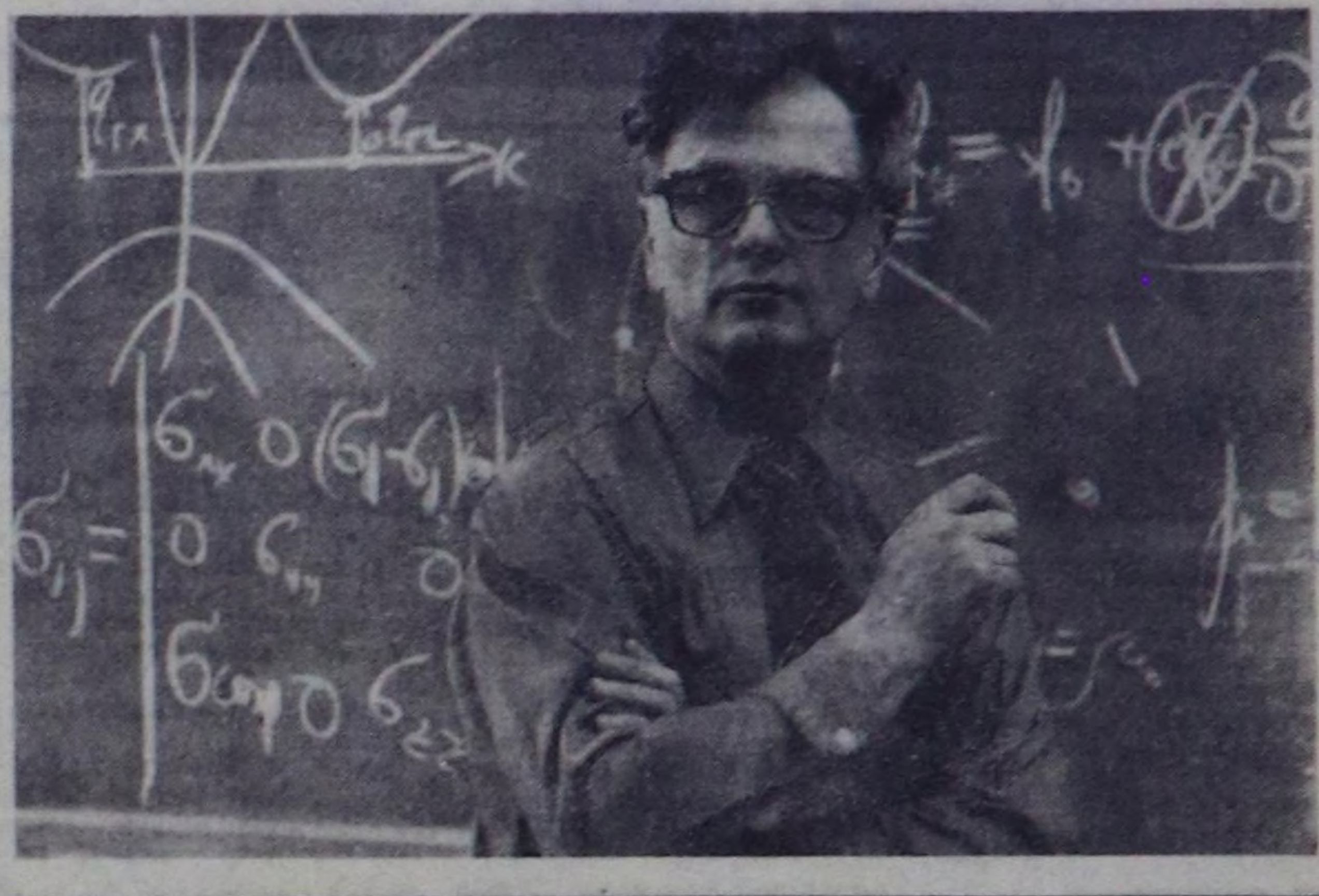

АЖЫЛ-ХЕРЕК-БИЛЕ КАРЫШПААН

Кызылдың тууйбу заводунда мастер Г. А. Царицынның удурткан дой-довурак казар карьериниң коллективи июньнуң 20-ге чедир 26,5 муң кубометр дой-довуракты казып үндүрген. Карьерниң коллективи чыл эгезинде алган чартык чылдың уткуштур планын чедиишкинниг күүсеткени ол.

Айның төнчүзүнге чедир арткан хонуктарда олар пландан ажыр ам-даа 2,2 муң кубометрни казып тывар шиитпирлээн.

«1978 чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында база бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш демиселди күштелдирер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң Чагаазын Кызылдың тууйбу заводунуң коллективи ажыл-херекке удуртулга болдургаш, республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразында социалистиг чарышка идепкейлиг киржип келген.

Эрткен беш айларда бистиң завод продукция сайгарарының-даа, ниити продукция бүдүрериниң-даа планнарын чедиишкинниг күүсеткен. Тыва АССР-ниң Конституциязының сески чүүлүнде: «...Күш-ажылчы коллективтер социалистиг чарышты хөгжүдүп, ажылдың мурнакчы аргаларын нептередиринге, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга киржип, боттарының кежигүннерин коммунистиг мөзү-шынарның ёзузунга кижизидип, оларның политиктиг медерелин, культуразын болгаш профессионал мергежилин бедидериниң дугайында сагыш салып турар» деп бижиттингенин демдеглексээр мен. Коллектив дээрге ёзулуг-ла кижизидикчи рольдуг, улуг күш болур. Ында ажылдап турар кижилерни планныг онаалдаларны күүседири дээш социалистиг чарышче хаара тудары, бүдүрүлгениң ажыл-херээ дээш бот-харысалганы ажылчын бүрүзүнге тайылбырлап, угаадыры дээрге заводта хөй-ниити организацияларының хүлээлгези болур ужурлуг.

Тууйбу заводунуң бригадаларының аразында социалистиг чарыш эки организастаттынган. Тууйбу кылыр дой-довурак казып тывар карьерниң (мастери Г. Царицын) коллективи шалыпчы күш-ажылдың чылында эгелекчи санал үндүрүп, уткуштур планны алган. Күрүне планында көрдүнгени 47 муң кубометр дой-довуракты казып тывар турган болза, олар планны эде көрүп, 52 муң кубометрни кылырын уткуштур планда хүлээнгеннер. Оларның сөзү ажыл-херек-биле карышпаан. Июньнуң 20-ге чедир 26,5 муң кубометр дой-довуракты казып белеткээн. Ынчангаш уткуштур планда көрдүнген чартык чыл планын олар 10 хонук бурунгаар күүседипкени ол.

Ында улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң депутады Е. Бородинниң, В. Севруновтуң, Г. Клевинниң ажылга кызымак, төлептиг коллектив хүндүлээр. Ол ышкаш А. Мокшановтуң хептекчилер, Л. Асанованың тууйбу ертедир, О. Адамның сууглардан тууйбу уштур бригадалары күжениишкинниг ажылдап, бедик көргүзүглерни чедип ап турарлар.

Карьерниң мастери Гелий Сандрович ажылды билдилиг организастап, турарындан ында күш-ажылдың сагылга-чуруму быжыг, ажылчыннар аразында эп-найыралдыг.

Тууйбу заводу чартык чылдың планын чедиишкинниг күүседир чоокшулаан. Коллектив күжениишкинин кошкатпайн ажылдап турар.

А. ФИЛИППОВА,
Кызылдың тууйбу заводунуң улуг экономизи.

МАГАДАВАС АРГА ЧОК

Эрткен чылдың күзүнүнде ССРЭ-ниң чаа Конституциязын (Үндезин Хоойлузун) хүлээп алган. Бо чылдың чазы база онзагай-дыр. РСФСР-ниң Конституциязын, ооң соонда Тыва АССР-ниң Конституциязын хүлээп алды. Бо бүгүге сеткил ханып, өөрүвес арга чок. Алдын хоойлуларның ачызында эргелеривис бүрүн совет хамаатылар-дыр бис. Ажылдаар, өөренир, дыштаныр дээш өске-даа эргелер ында магадылаттынган. Эргелер-биле чергелештир бистиң хүлээлгелеривис база бар болгай. Ону хажытпас, бүрүн сагыыры хамааты бүрүзүнүң хүлээлгези.

Бодум башкы болгаш, өөредилгеге хамааржышкан чүүлдерни мага хандыр номчуп таныжып, амыдыралга боттандырар дээш ажылдап олурар кижи-дир мен. Улус өөредилге шугумунга үжен алды чыл ажылдап келдим. Бо аразында бистиң хөгжүлде сайзыралывыста чаартылгалар кайы хөй. Совет Тываның базымнары херии, бурунгаар угланган. Ылаңгыя улус өөредилгезинге хамаарыштыр улуг сорулгаларны бүгү чурттаазы-биле бир демей боттандырып турар болгай. Ол магалыг-дыр. Ынчангаш бистер, башкылар, бо бүгүге улам чалгынналып, чогаадыкчы сорук-биле ажылдаар ужурлуг бис.

К. КЫСТАМ.
Каа-Хем район.

АНЫЯКТАРГА ҮЛЕГЕР-ЧИЖЕК

Коммунист дугайында чугаа

Ынчап күскээр турган чүве. Ажыл аайы-биле Тес-Хемниң «Чодураа» совхозунуң Хараал-Тей фермазынга чеде бергеш, ооң сураглыг кижилери-биле чугаалажып олур мен. Бо коллективте сураглыг хоочун кижилерниң бирээзи Чедей Хурагандаевна Самагалдай чораан чедип келген. Чазык-чаагай, чугаакыры аажок Маадыр-ие соксаал чокка чугаалап-ла олур. Самагалдайда онза-солун чүү болуп турарын кезек када тоокаапты.

Чедей Баткар — хоочун коммунист. Ол партия обкомунуң кежигүнү, район Совединиң депутады. Маадыр-ие Хараал-Тей сүт-бараан фермазынга 25 чыл иштинде саанчылап ажылдааш, пенсияже үнген, аңаа «Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны» деп хүндүлүг атты тывыскан. Пенсияже үнзе-даа, ол аңаа орбаан. Хоочун саанчы фермада аныяк саанчыларның дагдывыкчызы болуп, кижизидилге ажылын чорудуп турар. Хоочуннуң күш-ажылчы чаңчылдарындан хөйнү өөренип ап, комсомолчу саанчылар күш-ажылчы бедик көргүзүглерлиг, сагылга-чурумнуг ажылдап турар. Бир инектен-не чылда 2500 литрден куду эвес сүттү саап ап турар. Саанчы кыстар Оюмаа Баткар, Зоя Ашак-оол, Зоя Тежит-оол олар болгаш өскелер-даа хөй сүттү саап ап, алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседип келген. Коллектив оларга чоргаарланыр.

«Бөгүн бир саанчының эң бедик көргүзүү — даарта бүгү коллективтиң болур» деп лозуң-биле коммунистиг күш-ажылдың бо фермазы ажылдап турар.

Хоочун коммунистер Чооду Намчакович биле Чедей Хурагандаевна Баткарлар чүгле кызымаккай күш-ажылы-биле алдар-хүндүткелдиг эвес, харын боттарының уруг-дарыын төлептиг кижилер кылдыр кижизидеринче кичээнгей салып чоруур. Комсомолчу кызы Оюмаа фермада мурнакчы саанчы, Оляазы партия кежигүнүнге чаа кирген, фермада учётчик. Еленазы Томскиниң медицина институдунуң сөөлгү курузунда, оглу Белек-оол Омскиниң совет-партия школазын доозуп турар. База бир уруу Соңгукчу «Чодураа» совхозтуң библиотекары.

Коммунист Чедей Хурагандаевна партия обкомунуң кежигүнү кижи болганда ферманың коллективинге политмассалыг ажылды организастаарынга идепкейлиг киржип келген. Обкомнуң пленумаларының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле ажылды организастап, аныяк саанчылар ортузунга улуг ажылды чорудуп турар. Фермада саанчы кыстар политөөредилгеде болгаш зооветеринарлыг өөредилгеде бүрүн хаара туттунган.

Ферма эрткен чылын күрүнеге 140 тонна сүт садар планын сентябрьның эгезинде-ле 170 тоннага күүсеткен. А беш чылдың үшкү чылының эрткен айларында база эки көргүзүглүг болуп, чартык чылда күрүнеге 82 тонна сүт садар планын 87 тонна кылдыр күүсеткен. Июнь айның төнчүзүнге чедир ам-даа 30 тонна сүттү немей күрүнеге садар хүлээлгени коллектив алган. СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун коллектив быжыы-биле тудуп келген.

Чооду Намчакович ферманың эргелекчизи кижи болганда аныяктарның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар талазы-биле сагыш салып, өйү келген чугула айтырыгларны чогуур органнарның мурнунга тургузуп турар.

— Дирекция чери, партия, профэвилел организациялары, районнуң-даа удуртукчулары биске хөй талалыг дузаны чедирип турар. Ынчалза-даа саанчыларывыс колдуу комсомолчу-аныяктар болганда, оларны турумчударының таарымчалыг байдалдарын тургузуп, саанчыларның күш-ажылын чиигедири-биле электросаалда аппаратын тургузарынга дарый дузалап көрүңер. Ону тургузар арга бар-дыр — деп, ол чугаалап турган.

1977 чылдың декабрьның ортан үези. Фермага ынчан база чораан мен. Долгандыр даглар, ховулар ак хар-биле шыптынган. Соок улам дыңзып орган. Дүвүлеп кадып-даа тургулаан. Ферма аалак иштинде ыжык мугулдурда турар болду. Кажаалар делгем, улуг. Шупту 280 ажыг инекти кыштадып, ниити байдалы хүр-чаагай турду. Оларга бээр сигенниң, көк суланың, сенажтың курлавыры арбын белеткеттинген. Саанчылар, кадарчылар шупту бажыңнарда чурттап турар.

Коммунистиг күш-ажылдың Хараал-Тей СБФ-зиниң ат-сураа республикада билдингир. Аңаа барган кижи ажыктыг хөй чүүлдерни оон көрүп болур. Кадарчыларның, саанчыларның, бызаа ажаакчыларының ажылын таарымчалыг организастаан. Фермада сес саанчының алдызы комсомолчулар. Аныяктарның ажылдап база чурттаарынга таарымчалыг байдалдар тургустунган. Ферманы электрижиткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, продукцияның бот-үнезин чиигедиринге, ажылдың шынарын бедидеринге таарымчалыг байдалды электрижедилге тургузуп турар. Фермада биче механизацияны калбаа-биле ажыглап эгелээн. Дөрт улуг инек кажаазы бар. Оларга чемниң даштыыртан экскээрде база механизастаан улуг демир үгекти ажыглаар. Өдекти дашкаар үндүрерде база ону ажыглаар. Саанчы кыстар ам ол бүгү ажылды кылырда аар күш үндүрбестээн. Кажаа иштин база тускай трактор күжү-биле аштап ап болур.

— Улуг кажаавыстың ийи ужунда үнер, кирер аастары бичии, чылыг үеде ону алгыдып эгелээр бис — деп, Чооду Намчакович чугаалады.

Кыжын кажааларны шуптузун чылыг бус-биле чылдып турар. Амгы үеде фермада электросаалданы организастап тургускан.

— Баштай инектер хоюп, тенниклеп, халчып турдулар— дээш, ферма эргелекчизи чугаалады.— Ам олар шуут чаңчыгып калган. Электросаалданың чаа арга-дуржулгазын ажыглап эгелээни-биле саанчыларның күш-ажылы улам экижип, арга-дуржулгазы улгадып турар.

Ферманың кызыл-булуңу. Ооң шалазын кылайты дозулап каан. Долгандыр бүгү-ле чүве эмге-ескелиг, арыг-силиг. Көргүзүг самбыразы база бар. Ында кадарчыларның, саанчыларның база бызаа ажаакчыларының хүн бүрү кылып турар ажылының көргүзүглерин тодаргай бижип турар. Социалистиг хүлээлгелерни көскү черде чарыштыр бижээш аскан. «Агитхуудустар» доктаамал үнүп турар.

Чоокта чаа база Чооду Намчакович Баткар-биле ужуражып, элээн хөөрештивис.

— Магалыг чаагай үеде ажылдап база чурттап турар улус-тур бис — деп, ол өөрүшкүлүг чугаалады. Ферманың коллективи Тыва АССР-ниң чаа Конституциязын бүгү талалыг өөренип турар. Ооң негелделеринге дүүштүр ажылдап, чурттаарын олар хүлээнип, социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсединче бүгү күжүн мобилизастап, чайлаглаашкынны организастыг чорудуп турар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ШЫЛГАРАҢГАЙ АЧЫ-ХАВЫЯА

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Маадырларның чырык тураскаалын минута иштинде туруп ёзулаарын дилеп тур мен. **(Шупту туруп келген).**

Эштер! Тиилелгениң салюдунуң дааштаашкыны дыңмырап эрте берген. Дайынның эпопеязы катап тургузуушкуннуң эпопеязы-биле солуттунган. Силерниң аракарда дыка хөй кижилер дайын соонда Минскиниң кандыг турганын билир боор. Херек кырында хоорай чок, бузундулар, хүл-ыйба, чаштап үнген хову турган.

Белоруссияның найысылалын бузундудан чүгле катап тургузар дээш эвес, харын улам каас чараш кылыр дээш база катап тулчуушкун, демисел эгелээн. СЭКП ТК-ның, Совет күрүнениң дуааламчызынга, бүгү эвилелдешкен республикаларның акы-дуңма деткимчезинге даянып алгаш, кестүп көрбээн кыска хуусаада минскижилер бодунуң хоорайын катап тургускан.

Фронтудан ээп келгеш, төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ужуражып четтикпейн, аар качыгдалдан караңның чажын аштап ап четтикпейн турган-ла, катап тургузуушкуннуң күш-ажылчы ээлчээнге киржип турганнарга алдар болгаш мактал. Минскиге бедик шаңнал — ол силерниң шаңналдарыңар-даа, эргим эштер!

Чурттуң дыка хөй хоорайларынга чораан мен. Амгы Минскини эң-не чараш хоорайларның бирээзи деп санаар мен.

Минскиниң кудумчулары-биле чоруп турганш, сеткилим ханган. Бо хоорай чаңгыс аай болгаш бүдүн архитектуралыг, утка-бодалдыг кылдынганы, амгы үениң планы-биле тутканы, чаагайжыттынганы, кудумчуларының арыы, погаап үнүштери-биле магадаачыг болуп турар.

Бөгүнгү Минск — чүгле республиканың эвес, харын бүгү чурттуң индустриалдыг төвү. Силерде бүдүрүп турар автомобильдер болгаш тракторлар, станоктар болгаш приборлар, электрон-санаалга машиналары болгаш оптика улуг алдарга четкен. Хоорайда бүдүрүп турар продукцияларның чылда хемчээли дайын мурнундагы 1940 чылдан 72 катап хөй боор турар. Кылыгларның үштүң бириинден хөйүн күрүнениң Шынар демдээ-биле бүдүрүп турар.

Минск бодунуң аныяк, ынчалза-даа, бышкан эртези-биле дүрүм ёзугаар чоргаарланып турар. Белорус эртемденнер физикага, техниктиг кибернетикага, математикага, ядролуг энергетикага кайгамчыктыг чедиишкиннерни чедип алган. Силерниң эртемденнериңер эртем болгаш бүдүрүлгениң харылзаазын экижидер талазы-биле көскү үре-түңнелдерни чедип алган.

Минск — белорус культураның төвү, хөй националдыг бүгү совет культуразының хөгжүлдезинге төлептиг үлүүн киирип турар хоорай. Чүгле республикага болгаш чуртка эвес, харын найыралдыг күрүнеге бедик мергежилдиг специалистерни белеткеп турар улуг өөредилге черлерин мында мөөңнээн. Силерниң театрларыңар, ыры болгаш танцы ансамбльдери калбаа-биле көскү болуп нептерээн.

Минскиниң музейлеринде, ооң кудумчуларының аттарында, өндүр улуг тураскаалдарда хоорайның маадырлыг эрткен үезин, Минск чурттуг маадырларның дугайын камныг камгалап арттырганын бөгүн демдеглээри өөрүнчүг-дүр, ол тураскаалдар патриоттуг бодалдарның болгаш күш-ажылчы эптүзаазымның үндезини боор келген болгаш болур-даа.

Совет Белоруссияның, ооң иштинде ооң найысылалының чедиишкиннери — ленинчи национал политиканың херек кырында боттанылышкыны, социализмниң чарлаан улустуң сагыш-сеткил күштериниң чогаадыкчы күчүзүнүң боттаныышкыны болур.

Бедик шаңнал-биле холбаштыр ажылчыннарга, инженерлерге болгаш техниктерге, эртемденнерге болгаш культураның ажылдакчыларынга, эмчилерге болгаш башкыларга, Минскиниң бүгү ажыл-ишчилеринге байыр чедирбишаан, Минскиниң чурттакчылары бодунуң хоорайының тугун, дайынчы болгаш күш-ажылчы тиилелгелериниң алдары бүргээн тугун моон соңгаар-даа улам бедик тудар дээрзинге бүзүрелди илергейлексээн ийик мен.

Белоруссияның Компартиязының ТК-ның болгаш Минск обкомунуң удуртулгазы-биле Минскиниң коммунистериниң үс муң кижилиг отряды партийжи ажылдың хевирлерин болгаш аргаларын доктаамал сайзыраңгайжыдып турары бедик үнелээшкинни алган. Амыдыралдың, сайзыраңгай социализм үезиниң салып турар сорулгаларын чаа ёзу-биле база билдилиг-биле шиитпирлеп шыдаар партия, совет, ажыл-агый, профэвилел болгаш комсомол ажылдакчыларының кайгамчыктыг кадрлары өзүп үнген.

Силерге улуг чедиишкиннерни күзедим, эргим өңнүктер! Минскиниң коммунистери, Белоруссияның коммунистери СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга төлептиг үлүүн киирер дээрзинге бүзүреп турар мен.

Силерниң республиканарның амыдыралында солун чүүлдер, өске республикаларда эштерниң көрүп, билип алыры ажыктыг солун чүүлдер хөй. Экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң айтырыгларын шиитпирлеп турар инициативалар, чүткүлдүг болгаш туруштуг чоруктар онза өөртүп турар.

Белоруссияның партия организациязының, ооң күш-ажылчы коллективтериниң улуг ачы-хавыязы болза, экономиктиг деңнангүүрүн туруштуг, бедик темпилиг өстүрүп турары болур. Тоску беш чылдың планын чедиишкиннинг күүсеткен силер. Онгу беш чылдың ийи чылында үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли план ёзугаар 13,9 хуу өзер турганш, 16,2 хуу өскендир. Пландан ажыр 590 миллион рубльдиң продукциязын бүдүрген. Чүнү чугаалаар боор? Эки ажылдап турар-дыр силер. Ол-ла ёзугаар ажылдап көрүңер!

Белоруссияга көдээ ажыл-агыйның хөгжүдеринге көскү чедиишкиннерни чедип алган. Белоруссияның чери үнүш-дүжүт чок үе база турду. Гектардан 7—8 центнер тараа алыры эң-не үстү ышкаш боор турган. Ам кандыгыл? Тоску беш чылда гектардан-на чылда ортумаа-биле 21,3 центнер, а эрткен ийи чылда — гектардан-на 25 центнер тарааны алган. Амгы үениң агротехниказының ачызы ол. Черни ажыл-агыйжы, угаан-сарыылдыг ажыглаар деп чүве ол-дур.

Чүгле көдээниң ишчилери эвес, харын көдээге тракторлар, комбайннар, өске-даа машиналар, минералдыг чемишчидилгелер берип турар бүгү кижилер, мелиорация ажылдары кылып турар кижилер көдээ ажыл-агый продукцуларын бүдүрерин улам көвүдедир дээш демиселге боттарының күжениишкиннерин көвүдеткен турары чугула.

Эштер! Бистер шуптувус 1979—1980 чылдарда дыка күжениишкинниг ажылдаар ужурлуг бис. Беш чыл даалгаларын шиитпи-биле күүседир дээш артпап ийи чылда бүдүрүлге өзүлдезин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дыка улгаттырар, өске-даа хөй көргүзүглерни экижидери чугула.

Партияның идип үндүрген чугула сорулгазы болза бүдүрүлгениң ажыктыын бедидери болур. Ону шиитпирлээринче бүгү коллективтерни мобилизастап турар бис. Бо сорулга силерге база долузу-биле хамааржыр. Маңаа холбаштыр онза чугула чүве болза, камналга чурумун бүгү тала-биле күштелдирери, бүгү звеноларга бот-онулга-чарылганы быжыглаары, чүнүң-даа мурнунда планныг чурумну шыңгыызы-биле, чайгылыш чок күүседири болур.

Планныг чурумну сагыры деп чүл ол?

Ол дээрге, чогуур үезинде, айыткан хуусаазында планнарны ажылдап кылыры болгаш бүгү көргүзүглер, ажыл-агыйның звеноларының база республикаларның аайы-биле, ооң күүселдезин хандыраары, даалгаларның балансылыг болуру хандыраары болур.

Ол дээрге, планда көрген даалгаларны бүгү көргүзүглер талазы-биле чугаа чокка күүседири болур. Планныг көргүзүглерни «кол» болгаш «ийиги чергениң» кылдыр көре бээр чоруктар бисте болгулап турар болгай. «Кол» көргүзүглер талазы-биле планны күүседиринче чүткээш, «ийиги чергеаниинче» сагыш салбайн баар чоруктар бар. Ону болдурбас херек. Бадылаан бүгү көргүзүглерни күүсеткенде, чүгле ынчаарда планны күүсеткен деп санаар ужурлуг.

Планныг чурумну сагыры — планнарны күүседип турарынга ажыл-агыйжы, хүн бүрүнүң контролюн тургузаар, план чурумун хажыдып турар кижилерден шыңгыы айтырар дээни ол.

Үениң байдалы, объективтиг байдалдарда өскерилгелер планныг даалгаларга чамдык эдилгелерни киирерин негей бээр. Ол билдингир болгаш чайлаш чок. Объективтиг эргежок чугула чүве болдурбаан, бистиң ажыл-агый кижилериниң чамдызының ажылын чиигедиринге херегләэп чамдык эдилгелер база тургулаар. Ол дээрге планныг көргүзүглерни багай талаже чая тырта бээр.

Планга ындыг янзылыг «эдилгелер» чамдык ажылдакчыларның организас чок болгаш ажыл-агыйжы эвес чоруунуң түңнелинде боор турар. Ооң түңнелинде план бодунуң мобилизакчы күжүн чидирер, ажылда четпестерни чажырып чыдар апаар.

А үстүнде турар организацияларның удуртукчулары «чиигеткен» планга ынак кижилерниң талазынче чалгыыр болза, принцип чок, чүвени чиик көөр кижилер апаар. Планга хамаарыштыр ындыг чоруктарны партийжи ёзу-биле принципиалдыг үнелеп көөр херек. Биске күрүне күсели-биле кылыр ындыг чигзиниглиг чоруктуң ажыы чок.

Чогум-на Минскиде, Белоруссияда ажыл-херек багай боор турарындан планныг чурум дугайында айтырыгны маңаа чидиг-биле тургузуп турарым ол эвес, эштер. Харын силерде ээн эки дуржулга бар. Планныг чурумну хажыдарының фактылары силерниң бүдүрүлгелериңерде улам эвээжей турарын медээ чугаалады. Бо дээрге, партия организацияларының чорутканы партийжи-организастыг болгаш идей-кижизидилгелиг улуг ажылдарның түңнели-дир. Бо дуржулганы быжыглаары болгаш калбаа-биле нептередири эки болур ийик.

Экономиктиг болгаш социал тургузуушкуннуң бүгү участоктарында Белоруссияның чедиишкиннери улуг. Ынчалза-даа кылдынган чүүлдерни төлептиг-биле үнелеп көрүп тура, бистер, коммунистер, шиитпирлеттинмээн айтырыгларның барын эскерип көрүп турар бис.

Силерниң республиканарда, ооң иштинде Минскиде хожудап турар бүдүрүлгелер, тудуг организацияларының барының дугайын чугаалавайн барып шыдавас мен. Республиканың хөй заводтарында болгаш фабрикаларында фонд эргилдези оожум өзүп турар. Металлды, чиг-этти, эдаар чүүлдү болгаш электроэнергияны артыкка чарып турарының эвээш эвес фактылары бар.

Ындыг фактыларны хөйнү адап болур. Силерде кандыг четпестерниң барын, кайы хире улуг курлавырларны ажыглавайн турарын силер менден артык билир болгай силер. Ол курлавырларны бүгү хемчеглерни ап турганш, ажыглаарынче хоорайның болгаш көдээниң ажыл-ишчилерин көдүрүп үндүрери партия организацияларының аттарының херээ болур.

Республиканың бурунгаар шимчээшкининиң доктаамал ритмин хевээр арттырбышаан, Белоруссияның коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары онгу беш чылдың онаалдаларын чедиишкиннинг күүседир болгаш экономиканың база социал депшилгениң чаа-чаа бедиктерин чедип алыр дээрзинге СЭКП Төп Комитеди идегеп турар.

Эштер!

Хатыңның коңгулуурларының сүртенчиг үнү сагындырып турар белорус черге, маңаа, совет улустуң чорудуп турары тайбың дээш кылымаккай демиселдиң, делегейге чаа дайын өртүн үндүрбес дээш демиселдиң онза чугулазы улам тода апаар-дыр.

Амгы үеде Нью-Йоркта чепсегленишкинниң дүжүрер талазы-биле Кол Ассамблеяның тускай сессиязы доостур деп турар. Боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадырынга бүгү кижи төрелгетенниң ханы сонуургалдыын ол сессия база катап бадыткаан. Чепсегленишкинниң дүжүрери дээш КНО-нуң кежигүннериниң хөй кезии саналдаан.

Совет Эвилели болгаш социалистиг өске-даа чурттар сессияга боо-чепсекти эндере бүдүрерин долу соксадырының калбак, дидим болгаш амыдыралчы программазын идип үндүргеннер. Оларның саналдары Ассамблеяга ажыл-херекчи чугаалажыышкынның төвү болган.

НАТО-нуң ээлээ каш кол чурттары, чүнүң-даа мурнунда АКШ чепсегленишкинниң дүжүрериниң сорулгаларын шиитпирлээринге хөөн чогун сессияга база катап көргүскен. КНО-нуң Кол Ассамблеязының тускай сессиязынга мырыңай өске чүүлдү — боо-чепсектиң эндере бүдүрерин соксадырын, чепсегленишкинниң дүжүрерин Нью-Йоркка чугаалажып турда, боо-чепсектиң үр хуусаалыг чаа программазын хүлээп алган Вашингтонга НАТО-нуң чөвүлелиниң сессиязын чорутканын канчаар үнелеп көөрүл?

Тайбыңга ынакшылдыг улустарның кол сагыш салыышкыннарын болгаш чүткүлдерин тооп көрбээни ол эвес бе? Вашингтонга НАТО чурттары боттарының «боттуг политиказын» уламчылап турганш, Нью-Йоркка шүгүмчүлелге болгаш буруу шагыышкынга таварыштпас дээш карак чааш, чугаалажыышкыннарга киржип турганнары ол-дур.

Пекинниң чагырыкчылары база-ла ол туруште. Оларның төлээлекчизи индирлерни солупканынга домей болган. Дайынзырак чугаалыг ол төлээлекчи КНО-га эвес, а НАТО бөлүүнүң сессиязынга чүве чугаалаар ужурлуг турган ийик.

Ооң-биле кады Пекинниң ындыг шугумун Вашингтонда төлептиг-биле үнелеп көрген. Сөөлгү үеде АКШ-та бедик деңнелге болгаш оваарымча чок хевир-биле ССРЭ-ге удур «кыдат көзерни» ойнаарын оралдажып турар. Алызын бодаваан болгаш айыылдыг политика-дыр! Ол согур болгаш айыылдыг политика барып-барып ооң авторларынга ыглакчаныг болу бээр чадавас.

Кол Ассамблеяның сессиязы доостур деп турар. Ынчалза-даа аңаа идип үндүрген идеялар болгаш саналдар улам-на өскүүр болгаш бодунуң күштүг салдарын чидирер дээрзинге чигзиниг турбас. Чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр болгаш чепсегленишкинни дүжүрери дээш боттуг херектер дээш демиселди уламчылаар болгаш ону күштелдирген турар ужурлуг.

Ол талазы-биле эң чугула угланыышкыннарның бирээзи болза, Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш боо-чепсекти кызыгаарлаарының талазы-биле Венада чугаалажыышкыннар болур. Ол айтырыг талазы-биле мен хөй удаа чугаалап келген мен. Шыны-биле чугаалаарга, дүвүрээзиниг сеткил-биле чугаалап келген мен. Шынап-ла чугаалажыышкыннарның он бешки үези чедип келген, ол чугаалажыышкыннар ам барык-ла беш чыл дургузунда чоруп турар, ынчалза-даа херек кырында чедип алган түңнелдер амдызында чок. Ол айтырыг дээрге чүгле Европаның эвес, а харын-даа делегей байдалын экижидеринге чугула айтырыг болур.

Түңгүстүнүп келген байдалды бүгү талалыг өөренип көргеш, Венада чугаалажыышкыннарны доогейлениишкининден үштүр дээш чаа, чугула базымны социалистиг чурттар кылган. Ол чугаалажыышкыннарның эвээш эвес дуржулгазын барымдаалап көрүп турар чаа калбак болгаш тодаргай саналдарны Венага бистиң чурттарывыс кылган.

Оларда кол чүүл чүл?

Бирээде, ол болза мырыңай идеп болгаш тодаргай саналдар-дыр. Ол саналдарда совет болгаш америк шериглерни баштайгы чадада үндүрерниң тодаргай санын айыткан. Бодунуң талазындан ССРЭ иштизи-биле чыл дургузунда чогуур техникалыг, ооң иштинде чижек-биле муң танкылардыг үш дивизияны үндүрерин белен.

Ийиде, НАТО болгаш Варшава керээзиниң чурттарының чепсектиг күштерин кызырарын ден күштүг чорукту азы оскээр чугаалаарга паритеттиг кылдыр чорудар. Бүгү чурттарның шериглерин кызырганының түңнелинде Төп Европада бөлүк бүрүзүнге чаңгыс аай ниити хемчегни тургузарын саналдаан.

Ооң-биле кады ындыг хемчээл дугайында идеп боду барыын чүк чурттарының саналдап турганынга дүүшкен. Чугаалажыышкынның киржикчилериниден кым-даа өскелерниң оорзазының артынга чаштынып алгаш кызырарындан ойталавас, а ол ышкаш өскелерниң кызырып турарының күсели-биле бодунуң чепсээн улгаттырбас ужурлуг деп бис быжыы-биле санап турар бис.

Социалистиг чурттар чугаалажыышкында киржип турарларга чөптүг, боттуг компромиссти саналдаан. Бодунуң саналын киирип тура, олар ооң чартыындан-даа хөйнү кылып эрткеннер. Ажыл-херекче шуудап кирээлиңер. Дугуржулга кылыр бааза бар-дыр. Ам бүгү чүүл Барыын чүктүң тура-соруундан хамааржыр деп НАТО чурттарынга кыйгырыгны кылган бис.

Венага дугуржуушкунну чедип алыры талаларның найызынга-даа ажыктыг болур. Европага шериг чавырлыышкынының өске-даа тодаргай айтырыгларын чугаалажып көөрүнче шилчиир арганы бээр.

Европада политиктиг байдалды чогумчалыг болдурганы — сөөлгү он чылдың эң чугула тайбың чаалап алыышкыннарының бирээзи. Ону ылаңгыя ГФР-ге бистиң чоокта чаа аян-чоруувустуң үезинде кончут тодаргайы-биле көрүп болур турган.

Ооң-биле бот-бодунуң аразында харылзааларны вайлап таарыштырарының оруунга — боттуг-даа, субъективтиг-даа — хөй шаптыктаашкыннар таваржып, базым бүрүзү канчаар-даа аажок нарын болуп турган Европага ГФР-деп өске ындыг чуртту тывары берге. Ынчалзажок бөгүн ССРЭ биле ГФР-ниң аразында харылзаалар — чамдык чогумча чок чүүлдер туразжок — Европага турум чоруктуң, европейжи дипке чавырлыышкынының чугула чүүлдериниң бирээзи болу берген.

Совет Эвилели биле Францияның аразында харылзаалар хөгжүлдениң улуг оруун эрткен; бистиң кожавыс — найыралдыг Финляндияны бээр чугаалаваска, Италия, Швеция, Австрия-биле бистиң харылзааларывыс бүгү-ле шугумнар-биле эки хөгжүп турар.

Түркияның премьер-министри дээрги Эджевиттиң Совет Эвилелинге аян-чоруу шиитп Европа чөвүлел хуралының киржикчилери чурттарның аразынга тайбың кады ажылдажылганы хөгжүдеринге боттуг салыышкын болган. Ооң-биле чугаалажыышкыннар болгаш ССРЭ биле Түркияның аразынга чаагай кожа-хелбээ чорук база найыралдыг кады ажылдажылганың принциптериниң дугайында политиктиг документиге ат салганы — ол дээрге боттарының үезинде Ленин биле Ататүрктүң төлээлээни орук-биле бистиң харылзааларывыстың хөгжүлдезинде чугула үе-чада-дыр.

Эрткен он чылдарның дургузунда кажан-даа турганынга бодаарга, ам Европада бот-бодунга бүзүрежилге дыка улуг болуп турар деп, Кол Ассамблеяның индириинден чоокта медеглээн федералдыг канцлер Шмидтиң сөстери-биле черле чөпшээрежир мен.

Ынчалзажок Европаның тайбыңга ынакшылдыг күрүнелериниң ниити чедиишкини болур ол чүүлдү доктаамал деткиир, быжыглаар, калбартыр херек. Ылаңгыя делегей байдалы база катап чидигленип турар амгы үеде ол онза чугула. Канчаар кожа-хелбээ догуннаарыл, кады ажылдажырыл, дем-биле хөделирил дээрзин чогум-на Европа практика кырынга көргүзүп болур.

Быжыг тайбың дээш демисел — ол дээрге чүгле чазактарның эвес, харын улустарның база хереэ-дир. Делегей политиказының чажыттарын шиңгээдип алырынче, улустар аразынга тайбың дээш идепкейлиг демисежиринче ажылчын аңгыны Карл Маркс эрткен чүс чылдың ортаа үезинде-ле кыйгырып турган. Ол идея калбак ажылчын массаларның болгаш оларның политиктиг авангардының медерелинде база ажыл-херектеринде чурттавышаан.

Сөөлгү чылдарның дургузунда делегей ареназынга кылган бүгү-ле чаагай чүүлдерни херекке албас чорукту болдурбазын, улам бурунгаар — бүгү улустарга шынап-ла быжыг тайбынче чорууруп бүгү чурттарның ажылчы чоннарының амыдыралчы эрге-ажыктары негеп турар. Тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштерниң каттышкан күжениишкиннери-биле ол эчис сорулганы чедип алган туруп болур болгаш чедип алыр-даа, аңаа бүзүреп турар бис.

Эштер! Акы-дуңма социалистиг чурттарның улустарының быжыгып турар кады ажылдажылгазы бистиң үевисте делегей амыдыралының кончуг чугула түдүш кезээ болу берген.

Совет Белоруссия — Буттуң сугларын кежилдир, социалистиг өске чурттар-биле Совет Эвилелиниң кызыгаарларын эрттир кылтылаан найыралдың магалыг болгаш быжыг көвүрүглериниң идепкейлиг туртузукчузу. Делегейниң социалистиг интеграциязынга силерниң бүдүрүлгелериңерниң киржилгези. Польшаның воеводстволары-биле, ЧССР-ниң областары-биле, ГДР-ниң болгаш Болгарияның округтары-биле, социалистиг өске-даа чурттар-биле силерниң хайыышкынның найыралдыг харылзааларыңар ооң бүзүрелдиг бадыткалы-дыр.

Интернационалчы космос экипажтарының ужудуушкуннары социализм чурттарының кады ажылдажылгазының чаа деңнелиниң чайынналчак илерээшкини болуп турар. Социалистиг Чехословакияның баштайгы космонавтызынга бистер чоокта чаа ёзулалды кылдывыс. Социалистиг өске-даа чурттарның төлээлекчилери-биле кады кылыр ужудуушкуннар моон соңгаар болур апаар. Космостуң маадырларынга улуг-улуг чедиишкиннерни күзеп каалыңар. Социализмниң, тайбыңның болгаш улустарның найыралының тугун олар шынап-ла чер кырында бедик-биле көдүрүп чоруурлар.

Силерниң кайгамчыктыг хоорайыңар-биле, ооң магадыг кижилери-биле чаа ужуражыышкынга сагыш-сеткилимниң чаагайы-биле халгазының түңнелинде силерге чугаалаар бодап тур мен, эргим минскижилер.

«Минск хоорайга Маадыр-хоорай деп хүндүлүг атты тывысыр дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чарлыын номчуурун ам чөпшээрен көрүңер.

(ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын эш Л. И. Брежнев номчуурга, хуралдың киржикчилери диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан).

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даазканы-биле Минск хоорайга дээди шаңналды тыпсып бээрин чөпшээрен көрүңер.

(Маадыр-хоорай Минскиниң тугунга Ленин ордени болгаш «Алдын Сылдыс» медальды Леонид Ильич Брежнев кадаптарга, залга база катап үзүктелиишкин чок, үр адыш часкаашкыны чаңгыланы берген. Ол Белоруссияның болгаш Минскиниң удуртукчуларынга, дайынның хоочуннарынга, ажылчы чоннарның төлээлекчилеринге чүректиң ханызындан байыр чедирген. Байырлыг хуралдың киржикчилери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, ооң ленинчи ТК-зынга алдар болдурган йөрээлдерни салып турган).

Эргим эштер! Силерге база катап чүректиң ханызындан байыр чедирип база бо залда бүгү олурар турарларга, Минскиниң болгаш Совет Белоруссияның бүгү ажылчы чоннарынга СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин, онгу беш чылдың онаалдаларын боттандырар дээш демиселге улуг чогаадыкчы чедиишкиннерни, а ол ышкаш хуузунда чаагай амыдыралды болгаш аас-кежиин күзеп тур мен.

Маадыр-хоорай Минскиге алдар!

(Эш Л. И. Брежневтиң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары хөй удаа үзе кирип турган).

• • •

Ол магалыг хүнге тураскаал болдуруп Л. И. Брежнев маадыр-хоорай Минскиниң чурттакчыларынга тураскаалдыг белекти — «Кызыл шел» деп чурукту белек кылдыр дамчыдып берген. Ол — сураглыг совет чурукчу А. Катаевтиң ажылы. Бистиң чуртувустуң улустарының бузулбас найыралының ёзузун, коммунизмниң болгаш чер кырынга тайбыңның идеалдарынга оларның шынчызын ук чурук бүзүрелдиг болгаш тодаргай овур-хевирлер-биле көргүзүп турар.

Йөрээшкинче шилчип турар адыш часкаашкыннары база катап залга чаңгыланы берген. Пионерлер Л. И. Брежневке боодал чечектерни тудускан.

Индерде — партияның Минск хоорkомунуң бирги секретары **Г. Г. Бартошевич**. Ол мынча деп чугаалаан:

— СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежневтиң ханы утказыг болгаш сагыш-сеткилди хайныктырып келир чугаазын бистиң улуг социалистиг Төрээн чуртувус дээш чоргааралдың ёзузу-биле, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга болгаш ооң ленинчи Төп Комитединге сеткилдиң ханызындан өөрүп четтиришкин-биле дыңнадывыс.

Дайынның хоозурадыышкынныг уржуктарын кыска хуусаа дургузунда узуткаап болгаш экономиканың, культураның болгаш чаагай амыдыралдың коступ көрбээн көдүрлүүшкүнүн чедип алган Минскиниң ажылчы чоннарының чедиишкиннериниң дугайын Г. Г. Бартошевич чугаалааш, минскижилер социалистиг чарыштың тугун чаа чогаадыкчы энергия-биле болгаш эрес-соруук-биле улам-на бедиди көдүрер база онгу беш чылдың күш-ажылчы хүн бүрүзүн сорук кириишкиннинг күш-ажыл-биле, ажылдың шынарын экижидери-биле демдеглээр деп бүзүреткен.

Куяк танк шериглериниң маршалы, Совет Эвилелиниң Маадыры О. А. Лосик сөс ап чүве чугаалаап. Хоорайга бедик шаңналды тывысканы-биле холбаштыр улуг өөрүшкүнү минскижилер-биле кады үлежишаан, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң дайынчылары болгаш хоочуннары Совет Белоруссияның найысылалының байлак болгаш алдарлыг революсчу, күш-ажылчы база дайынчы чаңчылдарынче катап-катап кичээнгей салып турар. Фашистиг Германияны ашкан тиилелгениң херээнге бодунуң киирген салыышкынынга белорус улус дүрүм ёзугаар чоргаарланып болур деп ол чугаалаан.

Минскиниң хүндүлүг хамаатызы, Совет Эвилелиниң Маадыры М. Б. Осиповага сөс берген. Дайынның хоочуннарының, мурнундагы партизаннарның база чажыды-биле демисежип турганнарның, холунга боо-чепсек туткаш, улуг тиилелгени дарганнап турган бүгү кижилерниң өмүнээзинден ол хоочуннар боттарының бүгү амыдыралчы дуржулгазын болгаш билиглерин өзүп олурар салгакчыларының кижизидериниң, бистиң чуртувуска коммунизмни тургузарының чаагай херээнге бээр дээрзин СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединге, Леонид Ильич Брежневке бүзүреткен.

Бистиң улузувустуң маадырлыг эрткен үези-биле таваржылга бүрүзү качыгдалдың ажыын сагындырып турар. Ынчалза-даа тайбынче чүткүлдү быжыглап турар. Ынчангаш бис бөгүн Маадырның Сылдызын дайынның чылдарында минскижилерниң эрес-маадырлыг чоруунуң өндүр бедик үнелээшкиниң кылдыр база тайбың күш-ажылының тулган эки түңнелдери-биле Советтер чуртунуң күчү-шыдалын быжыглаар, дээш партияның дайынчы чагыы кылдыр хүлээп ап тур бис деп, Минскиниң трактор заводунуң слесарь-лекальщиги, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Е. И. Клименко медеглээн.

Бистиң Коммунистиг партиявыста болгаш Совет чазаавыста күш-ажылчы кижи дугайында, ооң материалдыг болгаш сагыш-сеткил талазы-биле чаагай чоруунуң дугайында сагыш салыышкындан артык чүве чок дээрзин ажылчыннар, колхозчулар, бүгү совет улус доктаамал көрүп турар.

Белоруссияның күрүне университединиң студентизи Зинаида Мельник аныяктарның мурнундан чүве чугаалааш, коммунизмниң аныяк тургузукчуларының чүректеринге болгаш ажыл-херектеринге адаларның чагыгларынга шынчы чорук артар деп демдеглээн.

Кайгамчык үеде чурттап турар бис. Станок чанынга хүн бүрүнүң туруштуг, эчис сорулгалыг ажылындан бодунуң хемчээлиниң талазы-биле канчаар-даа аажок улуг комсомолчу шалыпчы тудугларга, космостуң калбак хемчээлдиг шинчилелдеринге чедир тургузукчу күш-ажылдың кайгамчык улуг делгемнерин ССРЭ-ниң чаа Конституциязы оолдар, кыстарның мурнунга ажыткан. Чогаадыкчы күш-ажылга, арга-мергежилдерни болгаш талантыларны калбаа-биле хөгжүдеринге, эртемниң болгаш культураның бедиктерин чедип алырынге биске бүгү-ле таарымчалыг байдалдар тургустунган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Белоруссияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары П. М. Машеров сөс алган.

Маадыр-хоорайга Ада-чурттуң дээди шаңналдарын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы амгы үениң шылгараңгай политиктиг болгаш күрүне ажылдакчызы, чаныш-сыныш чок туруштуг кижи, Ада-чурттуң Улуг дайынының коргуш чок комиссары, баштайгы шылгаралдардан тиилелге парадынга чедир дайынның оттуг оруктары-биле боду эрткен, кижи төрелгетенниң мурнакчы идеалдары дээш, быжыг тайбың болгаш социал депшилге дээш бодунуң могаг билбес демисели-биле делегейниң бүгү ак сеткилдиг кижилериниң ортузунга бедик ат-алдарны болгаш хүндүткелди чаалап алган Леонид Ильич Брежневтиң тывысканы бисти шуптувусту өөртүп турар деп, байырлыг хуралдың киржикчилери үргүлчүлелдиг, диңмиттиг адыш часкан турда, ол чугаалаан.

Белоруссияның хостакчылары — эрес-маадырлыг Совет Армияның дайынчыларынга, социалистиг Төрээн чурттуң бүгү улустарынга, чүнүң-даа мурнунда улуг орус улуска, чаңгыс эптиг, найыралдыг совет өг-бүлеге чурттап, ажылдаар аас-кежиктиин база катап чедип алганывыс дээш, даартагы хүнче төлептиг болгаш бүзүрелдии-биле көөрү дээш кызыгаар чок өөрүп четтиришкиниңниң чалбыыштыг бодалы бистиң улустарывыстың чүректеринге кажан-даа өшпес.

Белорус улус дугайында, ооң күш-ажылчы чүткүлү сагыш-сеткил болгаш мөзү-шынар бүдүжүнүң дугайында, беш чылдың сорулгаларын херек кырында боттандырып тура, мөөңнеттинген бистиң улуг эвес дуржулгавыс дугайында силерниң чылыг болгаш сеткил чүректи хайныктырып каар сөстериңер дээш, ханы хүндүткелдиг Леонид Ильич силерге чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни бис шуптувус илередип тур бис деп, оратор уламчылаан. Бо бүгү бисти сорук киирип, хөй чүүлдерни кылырын даандырып турар.

Силерниң чугааңарда болгаш бөгүн БКП ТК-зынга болган беседа үезинде болган онза чугула айтырыглар, бистиң практиктиг ажыл-чорудулгавыста четпестерге хамаарыштыр силерниң саналдарыңар, силерниң бергенңер тодаргай айтыышкыннар болгаш рекомендациялар республиканың социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң бистиң мурнувуста турар чугула сорулгаларын тодаргай көрүп, ханызы-биле билиринге хамаарышкан силерниң бергениңер, тодаргай айтыышкыннарны болгаш рекомендацияларны бүрүн билиишкин болгаш бедик харысалга-биле хүлээп көрүп тур бис.

Ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруунуң улам бедик деңнелин чедип алыры дээш, СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин күүседири дээш партия организациязының, Белоруссияның ажылчы чоннарының демиселиниң дугайын П. М. Машеров чугаалаан.

Төрээн чуртувустуң чечектелиишкининге силерниң улуг ажылыңар дээш, делегейге тайбыңны быжыглаары дээш буяныг херекке силерниң улуг салыышкыныңар дээш Совет Белоруссияның ажылчы чоннары, бүгү чурттаазы-биле бир домей, эргим Леонид Ильич Силерге өөрүп четтиргенивисти илередип тур бис. Даштыкы политика талазы-биле Совет күрүнениң кайгамчык тиилелгелерин, Совет Эвилелиниң делегейге ат-алдарының болгаш салдарының чайгылыш чок өзүлдезин олар силерниң адыңар-биле, силерниң ажыл-чорудулгаңар-биле дүрүм ёзугаар холбаштырып турарлар.

Белоруссияның ажылчын аңгызы, колхозчу тараачыннары, интеллигенциязы улуг Лениниң тугун моон соңгаар-даа бедик тудуп, ленинчи улуг чагыгларны ыдыктыы-биле кадагалаар, болгаш күүседир, бистиң социалистиг Ада-чуртувустуң күчү-күжүн болгаш алдарын улам туруштуу-биле көвүдедир, коммунизмниң идеалдарының бүрүн тиилелгези дээш демисежир дээрзин П. М. Машеров СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединге, ооң Политбюрозунга, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Леонид Ильич Брежневтиң бодунга бүзүреткен.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, эш Леонид Ильич Брежневке байырлыг чагааны улуг сеткил хавыышкын-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

Эш Л. И. Брежневтиң Минскиден чорупканы

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев июнь 25-те кежээ Минскиден Москваже чорупкан.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров болгаш СЭКП ТК-ның херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец чорупканнар.

Вокзалга эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Белоруссияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары П. М. Машеров, республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. Е. Поляков, Белорус ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Т. Я. Киселев, Белоруссияның Компартиязының ТК-зының бюро кежигүннери болгаш кежигүнге кандидаттар, партияның Минск хоорkомунуң бирги секретары Г. Г. Бартошевич, хоорkүүскомунуң даргазы С. М. Лукашевич, партия хоорkомунуң бюро кежигүннери болгаш кежигүнге кандидаттар, Белоруссияның областарының удуртукчулары үдээннер.

(СЭТА).

Эш Л. И. Брежневтиң Москвада чедип келгени

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев июнь 26-да Минскиден Москвада чедип келген. Маадыр-хоорайга Ленин ордени болгаш «Алдын Сылдыс» медальды тывысырынга тураскаалган байырлалдарга ол киржип чораан. Л. И. Брежнев-биле кады ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов чедип келген.

Эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидаттар П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның секретарьлары В. И. Долгих, Я. П. Рябов, К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүннери Г. С. Павлов, Г. Э. Цуканов, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат С. К. Цвигун, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнү А. И. Блатов, орук-харылзаа министри И. Г. Павловский, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының референтизи Е. М. Самотейкин олар вокзалга ээп уткуп алган.

Л. И. Брежневти аян-чорукка үдеп чораан, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец олар база чедип келген.

(СЭТА).

МЕРГЕЖИЛДИГЛЕР ТИИЛЭЭН

Чер чарыкчыларының тоску район конкурузун эрттирген. Аңаа дөрт совхозтуң, районнуң суг ажыл-агый эргелелиниң командалары киришкен.

ВЛКСМ Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары С. Д. Демдек, райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги С. С. Байыс-оол механизаторларга байыр чедирип чүве чугаалаан соонда, конкурс эгелээн. Маргылдааның негелделерин күүседир дээш кижи бүрүзү-ле билиин, мергежилин үндүрген.

Конкурстуң түңнелинде «Мурнакчы» совхозтуң командазы бирги черни алган. Ийиги черни «Бай-Тал», үшкүзүн — «Тээли» совхозтуң командалары ээлээн.

Хууда бирги черлерни эр улустан «Тээли» совхозтуң төлээзи Салчак Ким-оол, херээженнерден «Бай-Тал» совхозтуң механизатору Валентина Хомушку чемпион болганнар.

Конкурс доозулган соонда 16 мөге хүрешкен. Орта «Бай-Тал» совхозтуң мөгези Алексей Өзер-оол шүүлген, «Тээли» совхозтан Сарыг-оол Шыдыраа үжүүрлешкен.

А. АДЫГБАЙ.

•

ЧОЛААЧЫЛАР АРАЗЫНГА

Республиканың «Сельхозтехника» бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының чолаачыларының мергежилин бедидер сорулга-биле конкурсту организастаан. Чүъктүг автомобильди башкарарының, камналгалыг болурунуң, ону фигурлуг башкарарының, машинаның тургузуун билириниң, техниктиг ажаалдазының, орук шимчээшкининиң чурумунуң талазы-биле чүүлдер маргылдааның программазынга кирген.

Бии-Хемниң «Сельхозтехника» салбырының чолаачызы П. П. Золотухин маргылдааның тулган чемпиону болган. Аныяк чолаачылардан «Трансельхозтехниканың» Кызылда транспорт бүдүрүлгезиниң төлээзи А. И. Курзатов тиилээн.

Конкурс доозулган, ооң тиилекчилери бо чылдың июль айда Хабаровскиге эртер зона маргылдаазынга киржири-биле белеткенип турар.

И. ОЛДЫРЕВ.

•

«БҮЗҮРЕЛ»

Мөңгүн-Тайга районнуң Мугур-Аксы ортумак школазының башкызы Саая Майнактың баштайгы номун ынчаар адаан. Ону Тываның ном үндүрер чери чоокта чаа үндүрген. Ында авторнуң чээрби ажыг шүлүктерин, ийи балладазын парлаан. Шүлүкчү чогаалдарында Тываның күш-ажылчы кижилерин алдаржыдып, мактап турар. «Маадырлыг чорук» деп балладазында Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң хойжузу, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденининң эдилекчизи Салчак Оскурнуң дугайында бижээн. Ол ышкаш шүлүктерде ынакшылдың, найыралдың, бойдустуң чурумалдарының дугайында бижээн.

«Бүзүрел» деп шүлүктер чыындызын ном магазиннеринде садып турар.

Т. ХЕРТЕК.

ТАЙБЫҢ. НАЙЫРАЛ. ЧАЛЫЫ НАЗЫН

Кызылдың Ленин шөлү. Чөөн Сибирьниң автономнуг республикаларының, областарының болгаш округтарының аныяктарының ВЛКСМ-ниң 60 чылынга база аныяктарның болгаш студентилерниң XI Бүгү-делегей фестивалынга тураскааткан найырал фестивалының киржикчилериниң байырлыг дангырак хүлээп алырынга тураскааткан митингизин ВЛКСМ обкомунуң секретары А. Серен ажыткан.

— Коммунистиг партияның херээнге кезээде шынчы болуруп, марксизм-ленинизмниң тиилелгези дээш аныяк демиселчилерниң тугун бедик тударып, Ленинниң чырыткылыг чагыгларынга шынчы болурун, партияның дайынчы дузалакчызы болгаш ооң идегелдиг курлавыры болурун дангыраглап тур бис!

— «Ажыктыг чоруктуң болгаш шыдарның беш чылынга — аныяктарның энтузиазмының болгаш чогаадыкчы чоруун!» деп кыйгы ёзугаар чурумнуг, ак сеткилдиг, бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдаарын дангыраглап тур бис!

— Совет Төрээн чуртка изиг ынак болуруп, патриотизмниң бедик медерелин бодувуска кижизидеривисти, совет кижилерниң тайбың күш-ажылын камгалаарынга белен болурун, улуг салгалдарның чаагай чаңчылдарын камнап-кадагалаарын болгаш улам байыдарын, революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның черлери-биле походтарга идепкейлиг киржирин дангыраглап тур бис!

— Бүгү делегейге тайбың дээш могаг-шылаг чок демисежирин, чер бөмбүрзээниң аныяк-өскени-биле акы-дуңма найыралды быжыглаарын болгаш хөгжүдерин дангыраглап тур бис!

—Ленинчи комсомолдуң алдарлыг 60 чылын күш-ажылга болгаш өөредилгеге тергиин эки чедиишкиннер-биле, хөй-хөй чаагай ажыл-херектер-биле уткуурун дангыраглап тур бис!

Бо сөстер шөлге өткүт чаңгыланып турган.

Ооң соонда Тываның 5 чыл ою аттыг стадионга найырал фестивалын байырлыы-биле хаггаан.

ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары Г. С-М. Иргит фестивальдың ажылының дооступ турарынга хамаарыштыр чүве чугаалаан:

БАЙЫРЛЫГ, ФЕСТИВАЛЬ!

—Бөгүн хүннээректиг Тываның найысылалында аныяктарның найырал фестивалының эртип турары дээрге Улуг Октябрьның тиилелгезиниң, ленинчи Коммунистиг партияның ада сагыш салыышкынының, хөй националдыг совет улустарның бузулбас эп-найыралының ачызы-дыр.

Тыва автономнуг республиканың бүгү аныяк-өскени Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга, ооң Л. И. Брежнев баштаткан Төп Комитединге, Совет чазакка совет аныяктарже доктаамал сагыш салыышкыны дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илергейлеп тур!

Фестивальдың ажылынга идепкейлиг киришкени дээш Бурят, Якут АССР-лерден, Хакас, Даг-Алтай автономнуг областардан, Агинск, Бурят автономнуг округтан, Чита областан, кожавыста Моол Арат Республиканың Завхан аймаандан келген делегацияларның кежигүннеринге, партияның болгаш комсомолдуң, революцияның, дайынчы болгаш күш-ажылдың хоочуннарынга өөрүп четтиргенин областың комсомол комитединиң өмүнээзинден ооң бирги секретары илергейлээн.

Г. С-М. Иргит чугаазының түңнелинде ВЛКСМ обкомунуң болгаш республиканың бүгү оолдар, кыстарының мурнундан найырал фестивалының киржикчилериниң ажыл-ижинге чаа-чаа чогаадыкчы чедиишкиннерни, амыдыралынга аас-кежик, өөрүшкү, кадыкшылды күзээн.

ВЛКСМ Якут обкомунуң секретары А. Алексеев чүве чугаалааш, автономнуг республикаларның, областарның болгаш округтарның делегацияларының өмүнээзинден аныяктарның найырал фестивалынга чалап, чылыы-биле уткуп хүлээп алганы дээш ВЛКСМ Тыва обкомунга, фестивальдың организакчы комитединге өөрүп четтиргенин илеретпишаан, партияның XXV, комсомолдуң XVIII съездилериниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга улуг чедиишкиннерни күзеп, ленинчи комсомолдуң 60 чылын, аныяктарның болгаш студентилерниң XI Бүгү-делегей фестивалын төлептиг белектерлиг уткуурун күзээн.

Фестивальдың киржикчилеринге партияның болгаш комсомолдуң хоочуну Х. А. Тока байыр чедирип, чүве чугаалааш, Тываның аныяк-өскениниң бо улуг чыыжынга киржир эргени чаалап алганнарның база өскээртен чаладып келген аалчыларның ажыл-ижинге моон соңгаар-даа чаа-чаа чогаадыкчы чедиишкиннерни, амыдырал-чуртталгазынга өөрүшкү, аас-кежик болгаш кадыкшылды күзээн.

— Бо фестиваль дээрге бистиң республиканың аныяк-өскениниң амыдыралында улуг болуушкун-дур. Мында, Азия диптиң төвүнде, аныяктар боттарының ыр, танцызынга партияны, Ленинни, Октябрьны, тайбыңны, бистиң чуртувустуң хөй националдыг улустарының бузулбас найыралын алгап-йөрээп турарынга шуптувус өөрүп тур бис — деп, ол чугаалаан.

Фестивальдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединиң, ооң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң адресинге чагааны чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Аныяктарның хөй кижи киржикчилиг улуг чыыжының түңнел кезээнде спортчу маргылдаалар болгаш найыралдың одаа болган.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

«Шынның» тускай корр.

Фестивальдың киржикчилери Бай-Тайга районнуң делегациязы.

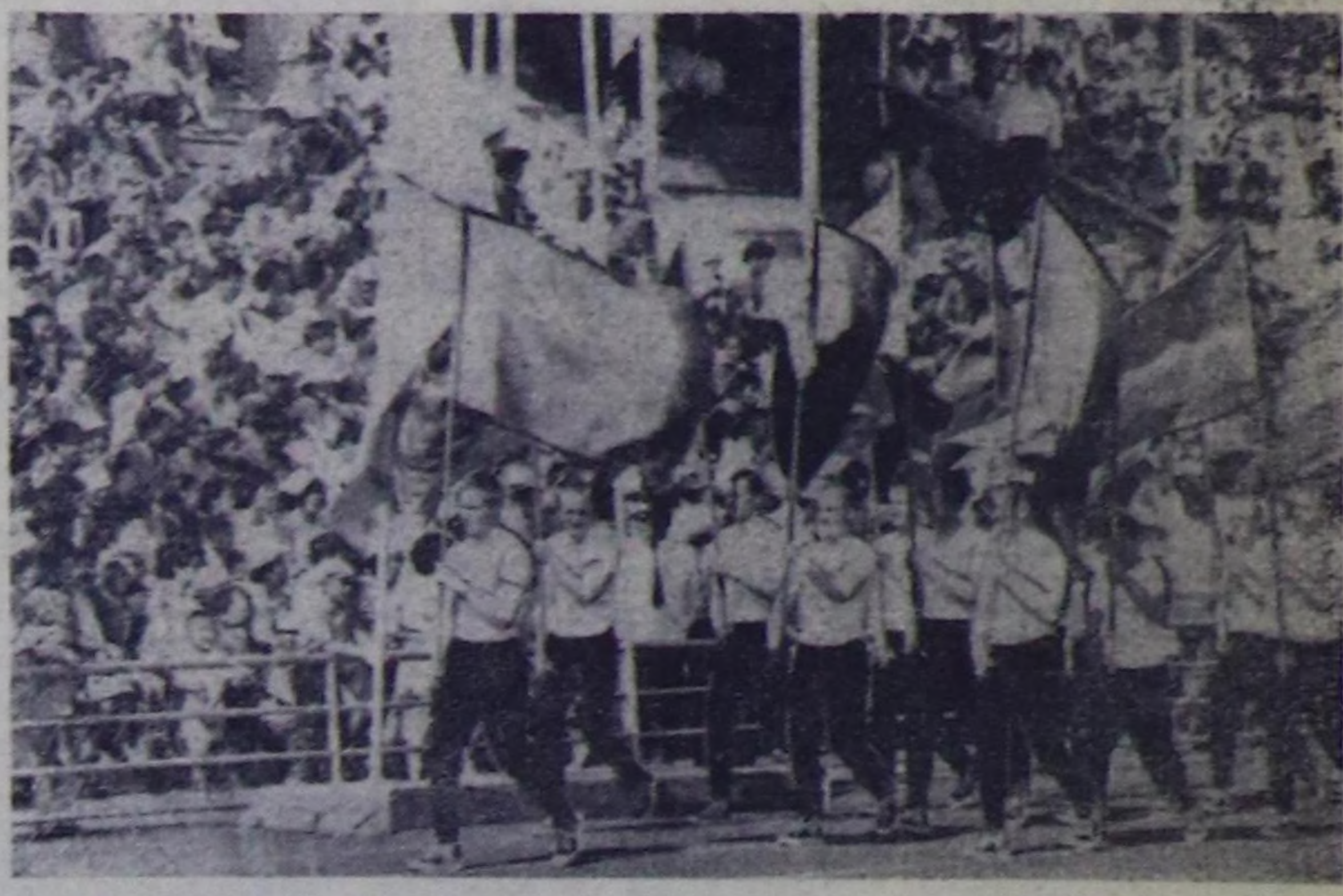

Фестивальдың байырлыг хаашкыны.

В. АМЫРНЫҢ фотолары.

УЛУГ МУЗЫКА КЕЖЭЭЗИ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Делегей конкурстарының лауреады Надежда Красная ол кежээ база көрүкчүлерге аян тудкан. Композитор Леонид Израйлевичиниң болбаазыраткан тыва улустуң ырларын сураглыг ыраажы ол кежээ күүсеткен.

Аразында Дамба Хүреш-оолдуң «Эзирниң девии» деп музыказын Чайковский аттыг делегей конкурстарының дипломантызы пианист Анатолий Гололобов күүсеткен. Бистиң аалчыларывыс бурят композиторлар Баудорж Ямпилов, Жигжит Батуевтиң музыказы залга чаңгыланы берген. Бурятияның делгемнери карактарга чуруттунуп, төрээн чер дугайында ханы бодал илереттине бээр. Күүседикчилер, Бурят АССР-ниң алдарлыг артистери Анна Архипова, Клим Миткинов оларны зал чылыы-биле уткаан.

Дагестан АССР-ниң улустуң артизи Ширвани Чалаевтиң музыказында улустуң аас чогаалы-даа, амгы эстрада-даа казы чоруп турар. Ынчангаш ооң чогаалдарының күүселделерин көрүкчүлер онза сонуургаап.

Композитор Ян Френкель. Ооң «Дуруяалары», «Гитара болгаш труба дугайында балладазы» дээш өске-даа ырлар кижиниң сеткил-чүрээн хөлзеди бээр. Композитор боду ырлап турган. Сураглыг композиторнуң күүселдези-биле моон мурнунда-даа, чоокта-даа бижиттинген ырларны чыылганнар онза сонуургал-биле хүлээп ап турганнар.

Улуг музыка кежээзинге эң кескү черни композитор Людмила Лядова ээлээн. Күүседикчилерни-даа, ооң боду-даа көрүкчүлер катап-катап дилеп, сценаже чалап турган. Композиторнуң ырлары янзы-бүрү: лириктиг, хөглүг, дүрген, эрестиг. Людмила Лядова Тывага чорааның тураскаалы кылдыр бир ырны арттырып каарын интервьюга моон мурнунда-ла аазаан турган. Бо удаада база-ла ындыг болган. Ындыг ырны дыңнаар боор бис дээрзинге бүзүревес арга чок.

Совет музыка байырлалының ажыдыышкын кежээзинде болган концертке кызылчылар профессионал музыка-биле таныжып, оларның аалчылары сураглыг композиторларга, артистерге, бүгү-ле күүседикчилерге өөрүп четтиргенин илереткеннер.

С. МОНГУШ.

ЧОРГААРАЛДЫҢ ЫРЛАРЫ

Совет музыканың Тывада болуп эртип турар байырлалы Кызылга ажыттынган хүн улуг концерт болган. Найысылалдың ажыл-ишчилери А. Петровтуң «Отту оорлааны», А. Чыргал-оолдуң «Мээн Тывам» деп симфония поэмазын, В. Токаның «Төрээн чурумалдар» деп рапсодиязын республиканың радио болгаш телевидение оркестри ойнап күүсеткен.

Уран чүүлдүң ёзулуг профессионал деңнелин көргүскен улуг концертти чон сонуургаан. Аңаа тыва композиторлар А. Чыргал-оол, Р. Кенденбиль, Д. Хүреш-оол, В Тока оларның чогаалдарын оркестр болгаш ыраажылар күүсеткеннер. А эң-не кол чүве — бистиң аалчыларывыс, сураглыг композиторларывыс В. Казенин, Я. Френкель, Л. Лядова оларның чогаалдарын көрүкчүлерниң чылыы-биле уткуп хүлээп алганы болур.

Ылангыя Ян Френкельдиң «Гитара болгаш труба дугайында баллада», «Орус шөл», «Дуруяалар», «Ынакшылдың ыры» деп чогаалдары көрүкчүлерниң улуг сонуургалын чаалап алган.

Композиторлар Б. Ямпилов, Л. Израйлевич, В. Казениниң чогаалдарын Москва, Ростов, филармонияларының артистери эки көргүскеннер.

ЧУРУКТА: В. Васильев, «Ак-көк хемниң кижилери» деп кинодан Мергенниң ырын ырлап турары.

БАЙЫРЛАЛ УЛАМЧЫЛАВЫШААН

АК-ДОВУРАК. Эрткен дыштаныр хүнде барыын-хемчиктилер хүндүлүг аалчыларны — совет музыка байырлалының киржикчилери бөлүк композиторлар болгаш артистерни өөрүшкү-биле уткуп алган. Оларның аразында сураглыг композиторлар Ян Френкель болгаш Ширвани Чалаев олар база кирип турар. Композитор Алексей Чыргал-оол, артистер Конгар Хүргүлек, Николай Өлзей-оол болгаш өске-даа күүседикчилер ук бөлүк-биле кады чораан.

Аалчылар Ак-Довурактың ажылчын коллективтери-биле ужуражып, комбинат-биле таныжкан. Ол кежээ Культура ордузунга ак-довуракчылар чыглып келген. Концерт эгелээр мурнунда байырлыг митинг болган.

Дүүн байырлалдың киржикчилери «Хемчик» совхозка чораан. Аңаа малчыннарның ажыл-херектери-биле таныжыпшаан, суурга концертти база көргүскен.

ЧАДААНА. Композиторлар Леонид Израйлевич, Баудорж Ямпилов, Ростислав Кенденбиль, Дамба Хүреш-оол болгаш бөлүк күүседикчилерни Чөөн-Хемчиктиң партия, совет органнарының удуртукчулары дыштаныр хүнде чылыы-биле уткуп алган. Совет музыка байырлалының киржикчилерин районнуң ажыл-ижи-биле таныштырган. Кежээ Чадаанага улуг концерт болган. Концерттиң эгезинде районнуң боттывыңгыр уран чүүл киржикчилери оюн көргүскен. Национал хөгжүм херекселдеринге күүселделерни аалчылар сонуургал-биле көрген.

Аңаа улаштыр байырлалдың киржикчилериниң концерти эгелээн. Көрүкчүлер композиторларның чогаал ажылы-биле таныжып, оларның музыкаларын сонуурган дыңнааннар. Күүседикчилерниң аразында делегей конкурстарының лауреады Надежда Красная база бар.

«Большевик» совхозтуң ажыл-ишчилери аалчыларның концертин база сонуургааннар. Даарта олар Өвүр районче чоруптар.

ШАГААН-АРЫГ. Районнуң Культура бажыңын шагаан-арыгжылар долдур олурупкан. Ол хүн оларга сураглыг композитор Людмила Лядова болгаш шүлүкчү Феликс Лаубе дээш өске-даа күүседикчи артистер аалдап келген. Композиторнуң эрги болгаш чаа-даа сураглыг ырларын көрүкчүлер сеткил ханып дыңнаан.

Ол-ла хүн Чаа Шагаан-Арыгның тудугжуларынга шеф концертин база көргүскен. Келир үеде улуг чаа хоорайны тудуп турар хөй-хөй тудугжулар ынак композиторнуң музыкаларын сонуургааннар. Музыка байырлалы уламчылавышаан.

ЧУРУКТА: Башкыларның Бүгү-эвилел съездизиниң бөлүк делегаттары Москваже аъттаныр мурнуу чарыында.

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

Өөрүнчүг медээ

Спорттуң национал хевирлеринге Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк улустарының спартакиадазы эрткен дыштаныр хүннерде Абаканга болуп эрткен. Бурят, Тыва, Якут АССР-лериниң, Даг-Алтай, Хакас автономнуг областарының, Агинск, Бурят, Усть-Орда, Бурят автономнуг округтарының шилиндек командалары маңаа киржип, тыва, бурят, хакас хүрештерге, якут халышка, ча адарынга, шой көдүреринге мергежилин, күжүн шенешкеннер.

Бо улуг маргылдаага Тыва АССР-ниң шилиндек командазы эки белеткенгенин көргүзүп, бирги черни ээлээн. Ынчангаш Тываның командазы спорттуң национал хевирлеринге Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүк улустарының спартакиадазының ийи чыл улаштыр чемпиону болган.

Бистиң корр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 27-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенгі гимнастика.
10.55—«Чайкалар ужуп келзиннер». Уран-чечен телефильм.
12.00—Документалдыг фильмнер программазы: «Тооллар сүрүп Павлышче чоруткан», «Эртенги шолбанны көрдүм», «Чараш чүүл кичээлдери».
12.55—РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Нечепоренко (домпулуур) ойнаар.
13.30—16.35—Чапсар.
16.35—«Дүжүт ам-даа мурнувуста». Документалдыг телефильм. Сценарийниң авторлары болгаш режиссёрлары Н. Шойман, В. Хайновски (ГДР).
17.25—П. И. Чайковский аттыг делегейниң VI конкурузунуң хүн демдеглели. Дамчыдылганы музыка тайылбырлакчызы С. Виноградова чорудар.
18.00—«Объектив».

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер.
18.40—«КАП экраны». Дамчыдылга.
18.55—Документалдыг фильмнер программазы: «Дебют», «Даарта орайтай берген боор болур».
19.15—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.30—Медээлер.
19.40—«Самолётик». Мульт-фильм.
19.50—«Шүлүктер номчуп тура».
20.20—«ТТ-ниң экранында эң не баштай». «Далайда дамды». Уран-чечен фильм.
21.30—Зелена Гурага (Польша) совет ыр фестивалы.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—00.40—Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА—«Динамо». (Тбилиси). ЦСКА стадионундан дамчыдылга. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.30—«Бистиң садывыс».
19.00—«ПТУ дугайында чечен чугаалар».

КЫЗЫЛДАН

19.30—Чарлалдар.
19.35 — Уругларга фильм. «Юлька, Васька болгаш өскелер».
20.05—21.00— «База-ла ындыг оолдар». Телефильм.

АДЫГ ИЖЭЭНИНДЕ ООЛ

СОНУУРГАКТАРГА

Индияның Лакхнау хоорайындан ырак эвесте шыргай аргада адыг ижээнинден барык-ла сес хире харлыг бичии оолду аңчылар тып алган деп, Барыын Берлинниң «БЦ» солуну дыңнаткан. Ол оол, адыг оглу ышкаш, дөрт-даяктап чоруп турган. Кижилерни көрүп кааш, ол ийи буттап турарын оралдажып, калчаалыы-биле шаап халдаан араатаннар ышкаш кылдыр ырланып туруп берген. Ижээнге барып чедери дыка берге черде. Оол аңаа чааскаан арткан болган — ынчан ол үеде кыс адыг арга иштинден чем димзенип чоруткан турган боор.

Аңчылар ол оолду ап алгаш, ол чер чурттуг ламага кижизидери-биле берипкен. Арга чурттуг оол баштайгы хүннерде чем чииринден болгаш сунсун ижеринден ойталааш, аажок арыпкан. Ынчалза-даа, сөөлүнде аштааш, шыдашпайн, аъштанып-чемненип эгелей берген...

«Оолдуң шимчээри болгаш черле ниити байдалы шуут-ла аң-араатаннарныы ышкаш-тыр. Ижээнге ол адыгуузун амытаннар ышкаш кылдыр чурттап турган. Кыс адыгның аңаа эккеп берип турган чемин чип турган-дыр» деп, ол оолду шинчээн эмчи медеглээн.

Ам ол оолду кижи ышкаш кылдыр амыдырап-чурттаарынга өөредирин оралдажып турар. Хамыктың мурнунда ону, кижи ышкаш, ийи буттап кылаштаарынга өөредир. Ооң сөөлүнде чугаалаарынга чоорту өөредир деп турар.

Е. ИВЛЕВА.

Агаар

Бөгүн республикада чамдык черлерге чаар, агаар 25-30 градус изиир. Хаттың дүргени секундада 20 метр чедер.

Кызылга аас, агаар 26-28 градус изиир.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

ИЮНЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бүзээлээшкин» 10.30, 12.10, 13.50, 15.30, 17.10, 18.50, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»:
«КАА-ХЕМ»: «Эзиржигеш» 10.00, «Бистиң хүзээлгелеривис» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Жандарм кадайланып тур» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ЧАЙГЫ»: «Бүзээлээшкин» 16.10, 19.40 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьлаттың 2-23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531.
Чагыг № 2132

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкынының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00837